Helsingin kaupunki
Kaupunkisuunnitteluvirasto

Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2009:2

Rannikon laaksoista metsäylängölle

Osayleiskaavatasoinen maisemaselvitys Östersundomin alueelta

Rannikon laaksoista metsäylängölle

Osayleiskaavatasoinen maisemaselvitys Östersundomin alueelta

© Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto

Teksti: FCG Planeko Oy

Graafinen suunnittelu ja taitto: Heikki Jantunen, Yliopistopaino
Julkaisusarjan graafinen suunnittelu: Timo Kaasinen
Kannen kuva: Simo Karisalo
Raportin valokuvat: ellei toisin mainita Riikka Ger, Eeva Eitsi ja Maria Haikala 2008.

Paino: Edita Prima Oy 2009

ISSN 1458-9664
ISBN 978-952-223-443-8 (nid.)
ISBN 978-952-223-444-5 (PDF)

Sisältö

1 Yleistä 5

1.1 Työryhmä 5
1.2 Työn tavoitteet ja sisältö 5
1.3 Käytetyt menetelmät 5
1.4 Alueen yleiskuvaus 5

2 Maisema 7

2.1 Maisemarakenne 7
Kallioperä 7
Maaperä 7
Korkeussuhteet 7
Vesiolot 7
Maisematyypit 7
Nykyisen maankäytön suhde maisemarakenteeseen 7
2.2 Kulttuurimaisema 8
Katsaus maiseman historiaan 8
Maiseman erityispiirteet 10
Maiseman muutos 22
2.3 Maisemakuva – maiseman nykytila 22
Yleiskuvaus 22
Liittyminen ympäröivään maisemaan 23
Tiemaisema 23
Muut maisema-alueet 27
Rantamaisema 31
2.4 Kasvillisuus 31
2.5 Nykyinen virkistyskäyttö 32
Virkistysreitit 32
Toiminnot ja kohteet 32

3 Maankäytölliset suositukset maisemasuunnittelun näkökulmasta 33

3.1 Maiseman mahdollisuudet 33
3.2 Virkistyskäytön alustavia ideoita 37

Lähdeluettelo 39

Karttalähteet 39
Kirjallisuus 39

Liitekartat

Maisemarakenne 40
Kulttuurimaiseman arvot 42
Kulttuurimaisema – kohdeinventointi: Östersundomin kartano 44
Kulttuurimaisema – kohdeinventointi: Kirkko ja Kappelintie 46
Kulttuurimaisema – kohdeinventointi: Husö 48
Maiseman kehitys 50
Viljelymaisematarkastelu 52
Maisemakuva, tiemaisema 54
Maisemakuva, muut maisema-alueet 56
Kasvillisuus 58
Nykyinen virkistyskäyttö 60

1 Yleistä

1.1 Työryhmä

Östersundomin alueen maisemaselvitys on laadittu Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston toimeksiannosta FCG Planeko Oy:ssä. Kaupunkisuunnitteluviraston puolelta työtä ovat ohjanneet:

- maisema-arkkitehti Kaisa Rodriguez
- arkkitehti Matti Visanti
- arkkitehti Teemu Holopainen
- Yhteyshenkilönä on toiminut maisema-arkkitehti Kaisa Rodriguez.
- FCG Planeko Oy:ssä työryhmään ovat kuuluneet:
- maisema-arkkitehti MARK Riikka Ger, vetovastuu, maisema- ja kulttuuriympäristöselvitys
- maisema-arkkitehti MARK Eeva Eitsi, maisemaselvitys
- maisema-arkkitehti MARK Maria Haikala, maisemaselvitys
- maisema-arkkitehti yo. Miina Ant-Wuorinen, tekninen avustus
- maisema-arkkitehti MARK Taina Tuominen, laatuvastuu

1.2 Työn tavoitteet ja sisältö

Työn tavoitteena on ollut osayleiskaavatasoisen perustiedon tuottaminen liitosalueesta. Työn lähtökohtana ovat olleet aikaisemmat maisemaa, kulttuurimaisemaa ja luontoa koskevat selvitykset. Tarkastelualueen maisemasta on pyritty saamaan kokonaisvaltainen kuva alueen maisemarakenteen ja arvokkaiden kulttuuriympäristöjen inventoinnin perusteella.

Liitosalueelta on selvitetty niitä maisematekijöitä, jotka vaikuttavat oleellisesti alueen suunnitteluun. Alueen maisemakuvan ja maisemarakenteen nykytilan inventoinnin ohella työssä on selvitetty myös alueen nykyistä virkistyskäyttöä.

Työssä tehdään ehdotuksia alueen maiseman ja luonnonympäristön piirteiden huomioon ottamisesta ja jalostamisesta osaksi tulevaa kaupunkiympäristöä. Maisemaselvityksen tarkoituksena on toimia taustamateriaalina koko kaupunkirakenteen kehittämiselle Lounais-Sipoossa. Sen pohjalta laaditaan viheralue-rakenteen yleissuunnitelma sekä virkistyskäytön ideasuunnitelma.

Selvitys koostuu seuraavista osakokonaisuuksista: maisemarakenne, kulttuurimaisema pitäen sisällään katsauksen alueen maankäytön ja maiseman historiaan, maisemakuva, kasvillisuus ja nykyinen virkistyskäyttö.

1.3 Käytetyt menetelmät

Maisemaselvitys perustuu kartta- ja ilmakuvatarkasteluihin sekä syys- ja lokakuussa 2008 tehtyihin maastoinventointeihin. Tietoja on koottu historiallisesta karttaaineistosta sekä aiemmista selvityksistä ja suunnitelmista. Maisemaselvityksen kirjallinen lähtöaineisto on ollut laaja. Se käy tarkemmin ilmi lähdeluettelosta.

1.4 Alueen yleiskuvaus

Maisemaselvitysalueeseen kuuluu koko liitosalue, joka liitetään vuoden 2009 alusta lähtien Helsingin kaupunkiin. Valtioneuvosto päätti 28.6.2007 kuntajaon muuttamisesta siten, että Helsinkiin liitetään Västerkullan kiilan alue Vantaan kaupungista sekä lounaisosa Sipoon kunnasta. Liitosalueen kokonaispinta-ala on 29,2 km², josta Natura-alueen osuus on noin 3 km².

Liitosalueella sijaitsee Mustavuoren lehto ja Östersundomin lintuvedet Natura 2000 – kohde. Alue on maisema- ja maastorakenteeltaan hyvin monipuolinen. Sen perusrakenne koostuu metsäisistä selänteistä ja niiden välissä aukeavista viljelylaaksoista, joiden avoin maisema jatkuu rannoilla laajoina ruovikkoina. Alueen pohjoisosa, Sipoonkorven reuna, puolestaan on topografialtaan hyvin vaihtelevaa ja pienipiirteistä. Karut kalliomaastot vuorottelevat soiden sekä rehevien kangasmetsien ja lehtoalueiden kanssa. Lammet ja pikkujärvet täplittävät maisemaa lähinnä Sipoonkorven keskiosassa. Metsiä ja soita halkovat monet pienet purot ja ojat.

Maapinta-alasta viljeltyä peltoa on noin 3 km². Rantaviivaa on selvitysalueella yhteensä n. 24,5 km, josta Natura-alueen rantaa noin 12 km (Kapellvikenin ympäristössä 4,5 km, Torpviken 1,9 km, Bruksviken 3,2 km, Porvarinlahti 2,4 km). Asuttua rantaa tai huvilarantaa, jota ei voi käyttää jokamiehenoikeudella on noin 9,4 km. Mahdollisesti jokamiehenoikeudella käyttökelpoista rantaa, josta suurin osa on vetistä kaislikkoa, on vain noin 2,7 km. Yksityistä venesataman rantaa, jossa sijaitsee mm. veneiden talvisäilytysalue, on 0,4 km.

Suurin syy alueen liittämisessä Helsinkiin on asuntorakentamisen tarpeiden tyydyttäminen. Tavoitteena on pidetty asuntojen rakentamista vähintään 30 000 asukkaalle.

2 Maisema

2.1 Maisemarakenne

Kallioperä

Itä-Uudenmaan kallioperä on murros- ja siirrosvyöhykkeiden lohkomaa mosaiikkia. Kallioperä sijaitsee lähellä maanpintaa. Sipoonkorven alueella on ylänkömaastoa, rannikolla on alavaa savi- ja liejualuetta. Kallioperä muodostuu kovista syväkivilajeista, kuten graniitista, kvartsimaasälpägneissistä ja granodioriitista. Karhusaaren Kasabergetillä sijaitsee rauhoitettu seitsemän pienen hiidenkirnun muodostuma.

Maaperä

Liitosalueen maaperä muodostuu pääasiassa kallioiden reunaan kasaantuneesta moreenista ja laakson pohjalla olevasta savesta. Gumbölen kylä on rakentunut pienialaiselle harjujaksolle. Sipoonkorvessa ja erityisesti Karhusaaren ja Talosaaren länsiosissa on laajoja turve- ja liejualueita.

Korkeussuhteet

Liitosalueen korkeussuhteet vaihtelevat rannikon merenpinnan tasosta Sipoonkorven ylängön lähes 60 metriin. Korkeimmat lakialueet sijaitsevat 58 metriä meren pinnan yläpuolella. Sipoonkorven alueella maasto on hyvin rikkonaista ja paikalliset korkeuserot huomattavia, jopa yli 30 metriä. Rannikolla maasto on hyvin alavaa peltomaisemaa, josta nousee saaristomaisesti kallioisia selänteitä. Lähes kaikki rannikon peltoaukeat sijaitsevat alle 5 metrin korkeudella meren pinnasta.

Vesiolot

Liitosalueesta noin 250 ha on merialuetta. Länsiosassa selvitysalue alkaa Porvarinlahdesta ja itäosassa alue päättyy Bölsfjärdenille. Selvitysalueeseen sisältyvät Bruksviken, Torpviken, Björnsöviken, Kapellviken, Karlsvik ja Svinviken. Kirkon ja Karhusaaren väliin sijoittuu Östersundomin ruovikkoalue, joka kuuluu Natura 2000 -verkostoon.

Sipoonkorvessa sijaitsee 5 lampea – Storträsk, Gumböle träsk, Stora dammen, Hältingträsk ja Genaträsk. Sipoonkorven selänteellä sijaitsee myös soistumia, joista laajin on Stormossen.

Selvitysalueella sijaitsee Östersundomin 2. luokan pohjavesialue. Alueella ei sijaitse vedenottamoita.

Maisematyypit

Sipoon liitosalue sijoittuu maisemamaakuntajaossa osittain Suomenlahden rannikkoseudulle ja osin eteläiselle viljelyseudulle. Itä-Uudenmaan maakuntakaavassa maisematyyppejä on tarkennettu ja selvitysalue sijoittuu jaottelun mukaan Sipoonkorven metsäylängölle (M1) sekä sisäsaaristoon ja mannerrannikkoon (S3). Maisematyypit ovat hyvin havaittavissa alueella liikuttaessa. Rannikkoseudun maisema on monivivahteista pelto- ja purolaaksojen rytmittämää alavaa maisemaa, joka muuttuu Porvoonväylän pohjoispuolella kallioiseksi ja jyrkkäpiirteiseksi metsäselänteeksi. Sipoonkorven maisemaa hallitsevat kallioiset lakimetsät ja jyrkkärinteiset painanteet.

Nykyisen maankäytön suhde maisemarakenteeseen

Perinteinen rakentaminen sijaitsee selvitysalueella rannikolla sekä laaksopainanteiden reunamilla. Uudempi asutus ei juurikaan seuraa maisemarakennetta. Karhusaaren asutus sijaitsee saaren pienipiirteisillä kalliokumpareilla. Landbon alue sen sijaan ei seuraa maaston muotoa lainkaan. Alue sijoittuu osin laaksopainanteeseen ja osin selänteelle aina lakialueelle asti.

Vanhat tielinjat sulautuvat maisemarakenteeseen, sen sijaan esimerkiksi Porvoon moottoritie halkaisee maisemarakenteen ja jakaa selvitysalueen kahteen osaan niin visuaalisesti kuin toiminnallisestikin.

Ote maakirjakartasta vuodelta 1690.

sä kirkon ja Lass-Malmasin paikkeille ja pohjoisessa Porvoonväylän eteläpuolelle. Kartanon maiseman perushahmo näkyy kuitenkin jo 1600-luvun lopun kartassa. Suljettujen ja avointen maisematilojen perusjako on jo tuolloin muodostunut ja seurailee maisemarakennetta pääpiirteissään. Alavat savilaaksot on raivattu niityiksi ja pelloiksi ja moreenimäillä ja kallioselänteillä kasvaa metsää. Kartano seisoo avoimen merenlahden rannalla olevalla mäellä. Vanhimmat peltoalueet ovat sijoittuneet karttojen mukaan Östersundomin kartanon koillispuolelle ja Björkuddenin ympäristöön, lähinnä luoteis- ja koillispuolelle. 1690-luvulta peräisin olevan karttaotteen mukaan peltojen osuus nykyisestä peltoalasta Östersundomin kartanon viljelymaisemassa on ollut noin runsas neljännes.

Senaatinkartasta 1870-luvulta ilmenee, että tämän päivän avoimen ja suljetun tilan suhde liitosalueella on melko lailla yhtenevä 1800-luvun loppupuoliskon

Ote 1750-luvun pitäjänkartasta.

2.2 Kulttuurimaisema

Katsaus maiseman historiaan

Muinaismaisema

Liitosalueen varhaisimmat merkit ihmistoiminnasta löytyvät rannan läheisyydestä ja saarilta. Erityisesti Storörsbottnetin läheisyydestä on löydetty useita prossikautisia, 2500–3500 vuotta vanhoja hautaröykkiöitä. Tällainen on myös Vantaan kiilan alueella sijaitseva Kasaberget. Röykkiöt sijaitsevat maiseman korkeilla kohdilla ja niiltä on aikoinaan ollut hyvä näköyhteys merelle.[1]

Viljelymaiseman kehitys

1600-luvun lopulta ei ole ollut käytettävissä koko liitosaluetta käsittelevää karttaa, josta olisi ilmennyt peltojen ja niittyjen sijoittuminen alueelle. Samoin on 1700-luvun kartta-aineiston laita. 1600-luvun karttaotteet ovat Östersundomin kartanon läheisyydestä ulottuen idässä aina liitosalueen rajalle, eteläs-

1 Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Puustinen, Tuulia, 2008.

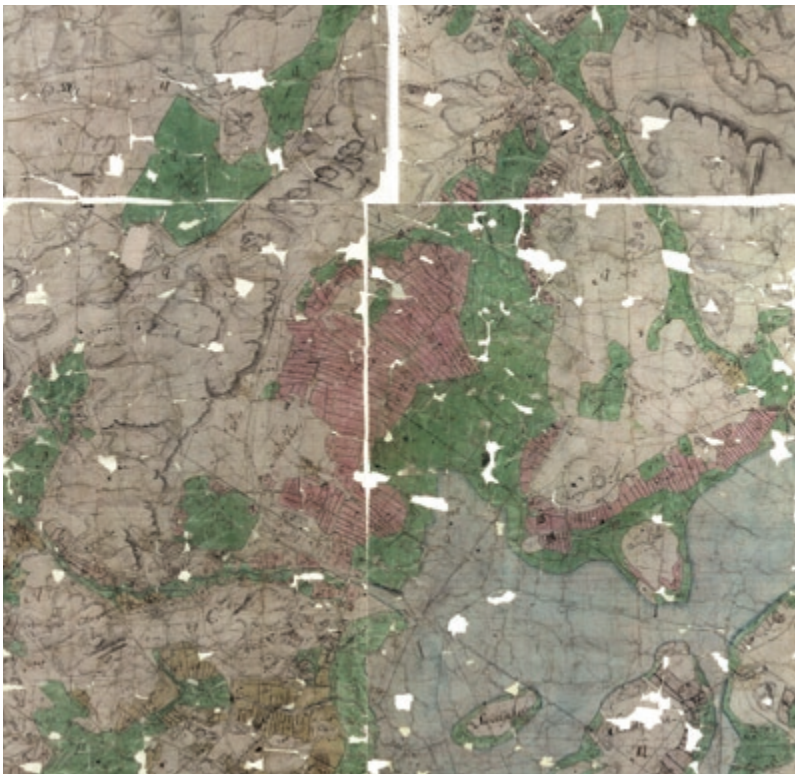

Ote Isojakokartasta vuodelta 1781.

lut tuolloin lähes saman verran kuin nyt. Jonkin verran peltoja on sittemmin metsitetty tai otettu rakennusmaaksi. Niittyalaa on ollut tuolloin enää hyvin vähän.

Rantaviivan muutokset

Liitosalueen rantaviivassa on tapahtunut suuria muutoksia viimeisen 300 vuoden aikana. 1700-luvulla rantaviiva on Östersundomin kartanon kohdalla ulottunut jonkin verran Uuden Porvoontien, jota ei luonnollisestikaan vielä tuolloin ollut, pohjoispuolelle saakka. Näin ollen kartano on tuolloin ollut varsin lähellä merenrantaa. Östersundomin kirkko on sijainnut aivan meren äärellä. Husö ja Ribbingö ovat olleet saaria. Långörenin kohdalla on ollut kolme pientä saarta. Tätä nykyä Karhusaaressa lähes kiinni oleva Skultholmen on ollut 1700-luvulla pieni erillinen saari. Nykyisen Sävörenin/ Revenin kohdalla on niin ikään ollut pienikokoinen saari.

tilanteeseen verrattuna. Tuohon aikaan peltoalaa on ollut varsin vähän nykyiseen verrattuna mutta niittyjä sitäkin enemmän. Niittyala on vuosisatojen varrella kasvanut ja ollut noihin aikoihin lähes laajimmillaan. Pellot ovat 1800-luvun loppupuolella keskittyneet kohdealueella vaihettumisvyöhykkeeseen selänteiden ja kumpareiden juureen. Laaja-alaiset niityt on sittemmin maatalouden suuren murroksen myötä raivattu monin paikoin ja suurelta osin pelloiksi, kuten käy ilmi 1920-luvun Pitäjänkartasta. 1870-luvulla suurimmat yhtenäiset peltokokonaisuudet ovat sijoittuneet Östersundomin kartanon koillispuolelle, Lass-Bengtsin ja Krogarsin läheisyyteen, kirkolle johtavan tien eteläpuolelle ja Björkuddenin pohjois- ja koillispuolelle. Husössä, joka tuolloin oli saari, on myös ollut runsaasti peltoja, jotka eivät kuitenkaan enää ole viljelykäytössä vaan pääasiassa metsää ja osin niittynä. Husön nykyiset laidunalueet ovat 1800-luvun loppupuolella olleet pääasiassa meren alla.

Pitäjänkartasta ilmenee, että avoimen ja suljetun tilan suhde on vuonna 1929 ollut lähes tämän päivän tilanteen kaltainen. Pinta-alallisesti peltoja on myös ol-

Senaatinkartta 1870-luvulta on erittäin selkeälukuinen.

1870-luvulla rantaviiva on ulottunut Östersundomin kartanon kohdalla Uuden Porvoon tien paikkeille saakka. Kirkko on yhä sijainnut meren äärellä. Husö ja Ribbingö ovat kasvaneet yhteen mutta ovat edelleen olleet irti mantereesta. Meri on ulottunut aivan Husön kartanon tuntumaan. Långörenin kolme pientä saarta ovat yhdistyneet pitkulaiseksi saareksi. Skultholmen on kasvanut lähes nykyiseen kokoonsa. Samoin Sävören/Reven on saanut pitkulaisen muotonsa mutta on edelleen ollut saari.

1920-luvulla rantaviiva on Östersundomin kartanon kohdalla siirtynyt etäämmäksi Uudesta Porvoontiestä, nykyisten ruovikkoalueiden puolivälin paikkeille. Kirkolle on kuitenkin edelleen ollut väljä yhteys meriteitse ja Långören on ollut selkeä saari. Husö ja Ribbingö ovat kiinnittyneet osaksi mannerta ja Skultholmen on yhtynyt Karhusaareen.

Ote Venäläisestä topografikartasta vuodelta 1911.

Tieverkoston kehitys

Vanhin liitosalueen tieosuuksista on Sotungintie (valtaosa siitä). Se on osa 1600-1700-lukujen vaihteen tielinjausta Västersundomista Gumböleen.[2] Ainakin 1870-luvulta ovat peräisin Talosaarentie, Kappelintie, Lass-Bengtsin ohi Östersundomin kartanolle johtava tie sekä osa Björkuddeniin johtavasta tiestä. Östersundomin kartanolle on noihin aikoihin johtanut tie myös idän suunnalta peltoaukean läpi. Kyseinen yhteys on kuitenkin poistettu käytöstä 1950-luvulla. Tie on ollut edellä mainitun Lass-Bengtsin ohi kartanolle vievän tien jatke. Ainakin 1910-luvulle ajoittuvat Kantarnäsintie ja Vikkullantie sekä Östersundomin kartanon viljelysaukean pohjoislaitaa kulkeva tie. Vikkullantie on mahdollisesti paljon vanhempikin. Tie on merkitty Helsingin pitäjänkarttaan, joka ajoittuu 1840-luvulle[3] mutta sitä ei löydy Senaatinkartasta vuodelta 1873. Uusi Porvoontie on peräisin 1920-luvulta. Pitäjänkartasta vuodelta 1929 löytyvät myös Knutersintie, Sotilasmäentie, Björkuddenille johtava tie nykyisen kaltaisena, osa Långörenin tiestä, Ribbinöntien alkupätkä, joitakin metsäautotien kaltaisia reittejä Talosaaresta ja muutamia nimeämättömiä pelto- tai metsäteitä. Joitakin vanhoja tieosuuksia on tähän päivään mennessä poistunut muun muassa Uuden Porvoontein läheisyydestä. Porvoon väylä on rakennettu 1970-luvulla.

Asutus

Östersundom on koostunut vuonna 1543 15 tilasta. Ainoastaan neljän tilan eli Fantsin, Krogarsin, Lassbengtsin ja Skräddarsin nimet ovat tiedossa. 1600-luvulla Östersundomin kylä on ollut jakaantuneena kuudelle erilliselle tonttimaalle: 1) Kartano; 2) Fants; 3) Krogars; 4) Lassbengts; 5) Malmas ja 6) Skräddars (Skeppars). Gumböle on koostunut vuonna 1543 viidestä tilasta ja Kärrby kahdesta tilasta. 1600- ja 1700-lukujen vaihteessa Gumbölen kylässä on ollut jäljellä enää kaksi tilaa: Kusas ja Mutars. Kärrbyn kaksi tilaa on yhdistetty vuonna 1640.[4] Kirkon paikka on peräisin 1600-luvun lopulta. 1700-luvulla asutusta on levinnyt muun muassa Rödje-Fantsiin ja Vikkullaan. 1800-luvulla asutusta on puolestaan levinnyt mm. Björkuddeniin, Husöhön, Sandbackaan ja Björntorpiin. Kappelintien asutus on suurelta osin 1900-luvun alkupuolelta peräisin. Kärrin alueen rakentaminen on aloitettu 1950-luvulla.

Maiseman erityispiirteet

Sipoon liitosalueen maiseman arvot perustuvat alueen pitkään kulttuurihistoriaan, viljelymaisemaan, pienipiirteiseen saaristoa muistuttavaan maisemarakenteeseen, meren läheisyyteen, jylhiin kallioselänteisiin sekä useisiin yksittäisiin hienoihin maisematiloihin.

Viljelymaisema – kulttuurimaiseman perustila

Maatalous on synnyttänyt suomalaisen kulttuurimaiseman: sen avoimet viljelymaisemat puu- ja pensassaarekkeineen, metsien reunavyöhykkeet sekä perinnemaisemat. Perinteiset maankäyttötavat, kuten laidunnus ja niitto, ovat antaneet näille alueille tunnusomaisen kasvilajiston.

2 Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Puustinen, Tuulia 2008.

3 Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Puustinen, Tuulia 2008.

4 Museovirasto/RHO, Suhonen, V.-P., 2007.

Pitäjänkartasta ilmenee, että avoimen ja suljetun tilan suhde on vuonna 1929 ollut lähes tämän päivän tilanteen kaltainen.

Maiseman arvot rakentuvat useimmiten avoimen tilan ympärille. Näin ollen avoimien maisematilojen säilyttäminen suunnittelualueella on erittäin tärkeää. Peltojen säilyminen viljelyssä on paras ja luontevin tapa hoitaa avointa maisemaa. Avoin maisema säilyy myös muilla tavoin: avoimena viheralueena, pelinurmena tai laidunalueena.

Liitosalueella hienoimmat viljelymaisema-alueet löytyvät Östersundomin kartanon ja Lass-Bengtsin läheisyydestä, Björkuddenin ympäristöstä, Husöstä, Talosaaren tien varresta, Kantarnäsbergetin kupeesta sekä Mutarsin ja Kusasin edustalta.

Perinnemaisemat ja perinnebiotoopit

Liitosalueella ei ole valtakunnallisesti eikä maakunnallisesti arvokkaita perinnemaisemia tai –biotooppeja. Kasvillisuusselvityksen (Enviro 2008) yhteydessä alueelta on löytynyt kaksi ketolaikkua sekä pari entistä metsälaidunta (oletus) ja kaksi entistä hakamaata. Ketolaikusta toinen sijoittuu Husöhön Husön kärkeen johtavan tammikujanteen pohjoispuolelle, toinen löytyy Lass-Bengtsin lounaisrinteestä. Entisenä hakamaana toiminut tervaleppälehtosaareke sijoittuu Husöhön Husön tilakeskuksen ja Ribbingön välimaastoon laidunalueisiin rajautuen. Toinen entinen hakamaa-alue sijoittuu Björkuddenin välittömään läheisyyteen. Entisistä laidunmetsistä toinen sijoittuu Östersundomin tilakeskuksen pohjoispuolelle ja toinen niemekkeelle Rödje-Fantsin ja Lass-Bengtsin puolivälin paikkeille.

Kulttuurimaisemaan liittyvät metsäalueet

Viljelyaukeita kehystävät ehyet metsän reunavyöhykkeet sekä avoimen maisematilan keskelle sijoittuvat kasvillisuussaarekkeet ovat maisemallisesti arvokkaita. Niissä metsäluontokin on usein kehittynyt monipuoliseksi. Lehdot ja lehtomaiset kankaat sijaitsevat monesti peltojen läheisyydessä, rannoilla, puropainanteissa tai reunametsissä. Kulttuurimaiseman lähimetsiin sijoittuvat myös entiset laitumet ja hakamaat.

Östersundomin kartanon viljelymaisemaa pohjoislaidalta katsottuna

Talosaarentien varteen sijoittuvaa viljelymaisemaa

Husön rantaniityn hakamaista reunaa

Husön laidunalueisiin rajautuva hakamainen alue

Husön laidunalueiden reunamilta löytyy erittäin hienoja reunavyöhykkeitä

Lass-Bengtsin lounaisreunan kaunista reunavyöhykettä

Erittäin hienoja ja monipuolisia reunavyöhykkeitä löytyy mm. Husön laidunalueiden reunamilta sekä Lass-Bengtsin lounaisreunalta. Lass-Bentsin rinteen ylväs lehtikuusimetsikkö muodostaa lisäksi jylhän, kauas etelään ja itään erottuvan maamerkin. Husön laidunalueiden reunamilta löytyy myös hakamaisia piirteitä. Myös Östersundomin kartanon viljelyaukean itälaidalle sijoittuva reunavyöhyke on kaunis ja monikerroksinen.

Kirkko maisemassa

Keskiaikaiset kirkot on rakennettu useimmiten pakanallisille kulttipaikoille. Uudemman ajan kirkot on vastaavasti sijoitettu hierarkkisesti maiseman arvokkaimmille paikoille, usein mäkien harjanteille, josta ne on voinut nähdä kauas ja ne ovat hallinneet maisemaa. Liitosalueelle, pienialaisen selänteen alarinteeseen, sijoittuu Östersundomin kirkko, joka tunnetaan useissa lähteissä myös nimellä Östersundomin kappeli. Kirkolliskokouksen virallisen päätöksen mukaan kyseessä on kuitenkin kirkko. Kirkon paikka on 1600-luvulta. Tuolloin kirkko on sijoittunut meren välittömään läheisyyteen. Sittemmin ranta-alueiden umpeenkasvun myötä avomerialue on jäänyt varsin etäälle. Ruovikkoalueiden keskellä on vain kapea meren salmi eikä meren läsnäoloa aisti kovin selvästi kirkon läheisyydessä. Tänä päivänä kirkko hautausmaineen jää piiloon maastonmuotojen, kasvillisuuden ja läheisten rakennusten taakse.

Kylät, rakennusryhmät

Kylämäisiä rakennuskokonaisuuksia löytyy muutamilta vanhoilta kylänpaikoilta: Östersundomin kartano on näistä yksi, Kappelintien varren asutus, joka kylänpaikkana tunnettiin nimellä Fants, Malms, on toinen, Lass-Bengts kolmas ja Kusasin ja Mutarsin ympäristö neljäs. Sotungintien varteen muodostuu myös kylämäistä asutusta.

Vanhat puutarhat

Vanhojen kartanoiden ja huviloiden yhteydessä on ollut komeita puutarhoja,

joilla on ollut Suomen kasvinjalostuksen ja kasvitieteen kehittymisenkin kannalta tärkeä merkitys. Monet niistä ovat rapistuneet aikojen kuluessa. Puutarhataideja kulttuuri ovatkin taiteen- ja kulttuurinaloista herkimmin tuhoutuvia, ellei kohteita jatkuvasti pidetä yllä.

Östersundomin kartanon puutarha

Östersundomin kartanolla on ollut suuri puutarha jo 1700-luvulla. Puutarha on oletettavasti ollut tuolloin pääasiassa hyötypuutarha. Puutarhureina ovat toimineet muun muassa Petter Björkström (1792) ja myöhemmin Ruotsista vuonna 1890 muuttanut Linus Lundquist. Vuoden 1873 kartassa ei ole puutarhamerkintää vaan peltoa päärakennuksen ympärillä, luultavasti vanha kortteleihin jaettu vanha viljelypuutarha. 1800-luvun lopulla rakennuksen lähellä on ollut ajalle tyypillinen kaartuvalinjainen puutarha, kuten usein Deckerin piirtämien huviloiden yhteydessä. 1930-luvulla kartanon päärakennuksen ympärillä, suorakaiteen muotoisella alueella, on ollut huomattavan kokoinen koristepuutarha. Vanhan puutarhan ruutukuvio näkyy itään suuntautuvassa, 1950-luvun jälkeen poistuneessa, tiessä, joka on jatkunut Björkuddeniin. Tien varrella on ollut pitkä kujanne. Kartanon lähiympäristössä on nykyään runsaasti vanhoja jalopuita. Kartanoa rajaa harventunut kuusiaita tai -rivi. Tulotien varrella on jykevä rauta-aita, jossa on massiiviset valkoiset tukipylväät.[5]

5 Sipoon kunta / Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy, Ympäristötoimisto Oy, 2006.

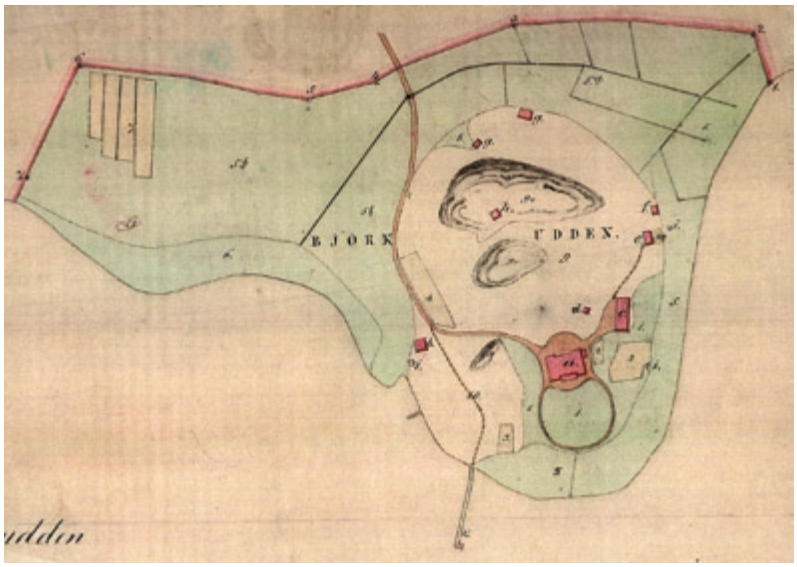

Björkudden, ote vuonna 1868 laaditusta kartasta

Husön kartanon puutarha

Husön kartanon ympärillä on rippeitä vanhasta puutarhasta ja puistosta. Talon vieressä meren puolella oleva kiviterassi on rakennettu 1860-luvulla. Jo 1700-luvun lopulla puukujanne on johtanut kartanosta Husön niemenkärjen suuntaan, joka on ollut vanha tulosuunta. Kujanne on uusittu ja jatkettu 1900-luvulla. Puulaji on mahdollisesti myös vaihdettu. Nykyään puulajina on tammi.[6]

6 Sipoon kunta / Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy, Ympäristötoimisto Oy, 2006.

Björkuddenin huvilan puutarha

Vuonna 1868 laaditussa kartassa erottuu Björkuddenin huvilatontti omana kokonaisuutenaan. Kartanon muotopuutarha on kuvattu laajaksi ja edustavaksi. Samoin vuoden 1947 ilmakuvassa näkyy laaja-alainen muotopuutarha useine kaarevine käytävineen.

Lisäksi kirkolle johtavan tien varressa on 1900-luvun aikana istutettuja puutarhoja. Mainittakoon muun muassa tien alkupäässä tietä reunustava hopeapajurivi 1900-luvun alkupuolelta peräisin olevan huvilan puutarhassa.

Östersundomin kartanolle johtavan tien varressa on jykevä rauta-aita, jossa on massiiviset tukipylväät

Husön kartanon eteläpuolella oleva kiviterassi

Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt liitosalueella

Museovirasto ja ympäristöministeriö ovat inventoineet valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt vuonna 1993 ja ne on esitetty teoksessa "Rakennettu kulttuuriympäristö – valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt". Sipoon liitosalueelta löytyy kaksi tällaista valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden piiriin kuuluvaa ympäristöä: Östersundomin kartanoa ympäröivä kulttuurimaisema sekä Helsingin ensimmäisen maailmansodan aikaiseen maalinnoitusketjuun kuuluva tukikohta Mustavuoressa. Vuoden 1993 inventointi koskee pääasiallisesti aluekokonaisuuksia, ympäristöjä, mutta Museovirasto on erikseen maininnut Östersundomin kulttuurimaisemasta joitakin kohteita. Näitä ovat Östersundomin kartano, kirkko hautausmaineen sekä Sakari Topeliuksen vanhuudenkoti Björkudden.

Museovirasto on parhaillaan päivittämässä valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä koskevaa kohdevalikoimaa. Se on lähettänyt vuosien 2003–2005 aikana valikoimasta lausuntopyynnön kaikille Suomen kunnille, alueellisille ympäristökeskuksille, maakuntaliitoille ja maakuntamuseoille. Lausuntojen perusteella Museovirasto on viimeistellyt valikoimaa, lisännyt kohteita, tarkistanut aluerajauksia ja lähettänyt vielä osalle kunnista ja maakuntaliitoista uuden lausuntopyynnön. Uusi lausuntoaika on päättynyt kesäkuussa 2008 ja päätökset VAT-alueista tehtäneen vuoden 2009 aikana. Uusi listaus tulee korvaamaan vuoden 1993 inventoinnin.

Mikäli Museoviraston toisen lausuntokierroksen ehdotus uusista kohteista toteutuu, Östersundomin valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen ympäristö pienenee huomattavasti ja jakautuu kolmeen osaan. Merkittävät kohteet pysyvät kuitenkin samoina. Mustavuoren uusi aluerajausehdotus on tehty yksiselitteisemmäksi ja käsittää muinaismuistolain suojaamia alueita laajemman ympäristön.

Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt kuuluvat maankäyttö- ja rakennuslaissa olevien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden (VAT) piiriin. VAT:in mukaisella alueidenkäytöllä edistetään kansallisen kulttuuriympäristön ja rakennusperinnön sekä niiden alueellisesti vaihtelevan luonteen säilymistä.

Ilmakuvassa näkyy osa Östersundomin kulttuurimaisemaa (Kuva: Kaupunkimittausosasto, kiinteistövirasto, Helsingin kaupunki 2008.)

Museoviraston valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen (1993) arvottamis- ja valintaperusteet pohjautuvat kansainvälisten inventointien mukaisiin, kohteiden historiallisiin, ympäristöllisiin ja arkkitehtonisiin arvoihin, joita on täydennetty ja tarkennettu monilla kriteereillä. Tarkennettuja kriteerejä ovat tyypillisyys, harvinaisuus, alkuperäisyys, edustavuus, yhtenäisyys, kerroksellisuus, sopusointuisuus, vaihtelevuus, avainkohde, monipuolisuus, symbolimerkitys, opetus- ja tutkimusarvo ja intensiteetti.

Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt liitosalueella -kohdan teksti pohjautuu kokonaisuudessaan Tuulia Puustisen tekstiin. [7]

Östersundomin kulttuurimaisema

Uuden Porvoontien molemmin puolin levittäytyy Östersundomin kulttuurimaisema, jonka osina ovat Östersundomin kartanoalue ja peltoaukea sekä merenrannassa sijaitseva Björkudden.

Östersundomin kartanon kulttuurimaiseman visuaaliset arvot liittyvät vuosisatoja vanhaan tilalliseen sommitelmaan, missä kartano hallitsee avointa pelto- ja merimaisemaa korkealta kukkulalta. Avomaisemaa rajaavat metsäiset reunat. Kulttuurimaiseman visuaaliset erityispiirteet ovat jossain määrin heikentyneet, sillä avoin vesipinta on menetetty rehevöityneen merenlahden myötä ja niittyalueet ovat umpeutumassa. Sen sijaan tämän vuosisadan uudet tielinjaukset – Uusi Porvoontie ja Porvoon moottoritie – aiheuttavat melko vähän visuaalista häiriötä.[8]

Östersundomin karxtano

Östersundomin tila on muodostunut 1600-luvun alussa, kun kylän yhdeksän taloa yhdistettiin säteriksi. Karlsvik -nimisestä kartanosta muodostettiin kaksin-

7 Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Puustinen, Tuulia, 2008.

8 Sipoon kunta / Suunnittelukeskus Oy, 2000-2001.

Östersundomin kartanon päärakennus lähietäisyydeltä

kertainen säteriratsutila vuoden 1683 reduktiossa. Kartanon uusrenessanssipiirteisen, Suomen oloissa harvinaisen pystyhirsirakenteisen, päärakennuksen on suunnitellut arkkitehti Theodor Decker ja se on valmistunut 1878.

Hyvin säilynyt päärakennus sijaitsee maisemallisesti hallitsevalla paikalla. Sitä ympäröi kookkaiden kuusien ja jykevän aidan rajaama puutarha. Kartanolle johtaa vanha puukujanne ja kartanon lähiympäristössä on paljon vanhaa puustoa, lähinnä jalopuita. Kartanon pihapiirissä on säilynyt useita 1800-luvun talousrakennuksia. Entinen tilanhoitajan asuinrakennus on vuodelta 1842. Viljamakasiini, viinapolttimo ja paja, kaikki tiilestä muurattuja, ovat peräisin samalta ajalta. Mansardikattoinen kivinavetta on vanhimmilta osin vuodelta 1785 ja Waldemar Aspelinin suunnittelema suuri, kalkkitiilinen tallirakennus on vuodelta 1923.

Kartano on ollut edelläkävijä useiden lajikkeiden viljelyssä Suomessa ja sillä on ollut puutarha jo 1700-luvulta lähtien. 1700-luvulla kartanolla on ollut myös vesimyllyjä ja kaksi tiiliruukkia. Niiden rakenteita ei ole kuitenkaan tiettävästi säilynyt. Kartanon ympärillä on useampia pienempiä tiloja, muun muassa entinen kantatila Lass-Bengts, joka on liitetty kartanoon vuonna 1888.[9]

Agraarivaiheen kukoistuskausi on jatkunut Östersundomin kartanossa aivan viime aikoihin asti ja peltoalueet ovat säilyneet viljelyksessä ja avoimina. Niittyalueet ja merenlahti sitä vastoin eivät enää ole koettavissa avomaisemana. Voimakas umpeenkasvu on vallannut niittyalueet laajalti. Järviruokokasvuston peittämä entinen merenlahti kohoaa niin korkealle, ettei jalan liikkuva ihminen kykene näkemään sen ylitse, vaan ruovikko muodostaa häiritsevän seinämän meren suuntaan. Vaikutelmaa lisää Uuden Porvoontien laitaan kylväytynyt puusto.

Kartanon asema kulttuurimaiseman hierarkkisena päätepisteenä on myös heikentynyt umpeenkasvun myötä. Helsingin suunnasta saavuttaessa kartanoa ei havaitse lainkaan, ellei osaa sitä etsiä tai käänny juuri kohdalla sitä katsomaan. Porvoosta kesäaikaan saavuttaessa tilanne ei ole kovin paljoa parempi: kartano näkyy vasta melkein kohdalle tultaessa. Niittyalueen korkeaksi kasvanut luonnonpuusto peittää näkymän. Kartanon vihdoin tullessa näköpiiriin ei näkymä enää ole aivan toivotun kaltainen. Ränsistynyt, ylikasvanut ja aukkoinen kuusiaita on vain muisto entisestä komeasta, tuuheasta aidasta, joka on aikanaan muodostanut kartanolle eräänlaisen jalustan. Kartanon puisto näyttää myös melko ränsistyneeltä ja puusto osin huonokuntoiselta. Lehdettömään aikaan Porvoon suunnalta saavuttaessa kartanon maisemallinen asema on edelleen varsin hyvin nähtävissä.

Umpeenkasvun myötä Östersundomin kartanon asema maiseman hierarkkisena päätepisteenä on heikentynyt. Kuvan keskivaiheilla kartano pilkottaa kasvillisuuden lomasta.

Villa Björkudden

Villa Björkudden sijaitsee Östersundomin kartanon kaakkoispuolella meren rannassa. Se on arkkitehti Wilhelm Linstenin suunnittelema. Empire-kauden H-pohjakaavainen huvila on rakennettu vuosina 1856-58. Sakari Topelius on viettänyt vanhuusvuotensa Villa Björkuddenissa 1879 alkaen.

9 Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Puustinen, Tuulia, 2008. Sipoon kunta / Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy, Ympäristötoimisto Oy, 2006.

Huvila on hirsirakenteinen ja vaakavuorattu. Rakennusmateriaalina on käytetty lähiseudun puutavaraa. Huvilassa on kaksi kerrosta molemmissa päädyissä ja niiden välissä matalampi yhdistävä rakennuksen osa. Päädyt suuntautuvat merta kohti. Väliosan katto on puolestaan rannan suuntainen. Päärakennuksen lisäksi huvilaan kuuluvat seuraavat rakennukset tai rakennelmat: Fågelbo vuodelta 1882, rankitupa vuodelta 1880, leivintupa ja jääkellari, riihi, luuva, lato ja laituri. [10]

Östersundomin kirkko ja hautausmaa

Ensimmäinen merkintä kirkosta löytyy kartasta vuodelta 1690. Silloisen kirkon sanotaan olleen ikivanha ja romahtamaisillaan oleva.

Nykyinen puinen kirkko on vuodelta 1754. Se on rakennettu Sipoon saariston ja rannikon asukkaiden tarpeisiin ja liittyy oleellisesti Östersundomin kartanon vaiheisiin. On mahdollista, että kirkon on rakennuttanut joku kartanon omistajista. Kartano on ainakin luovuttanut maistaan kirkon rakennuspaikaksi "Prästhomenin". Sipoon kylistä Östersundom, Husö, Gumböle ja Kärrby ovat osallistuneet kirkon ylläpitoon. Tämän lisäksi seurakuntaan ovat kuuluneet muutamat Helsingin itäiset kylät. Kirkon nykyinen ulkoasu on peräisin 1800-luvun lopulta. Kirkkorakennus on hyvin säilynyt. Maisemallisesti ja rakennushistoriallisesti se on erittäin arvokas. Se liittyy olennaisesti sekä Sipoon että pääkaupunkiseudun historiaan.

Kirkko on muodoltaan nurkista viistetty suorakaide, länsitornillinen puinen kirkollinen rakennus. Korjauksissa 1890-luvulla kirkko on vuorattu ja sen länsitorni on saanut entistä terävämmän ja korkeamman muodon. Sakaristo sijaitsee koillisnurkassa. Sisäkatossa on särmikäs puuholvaus. Kellot on teetetty Tukholmassa vuosina 1755 ja 1773.

Pieni vanha hautausmaa on luonnonkivimuurein ympäröity. Merenlahden puolelle sijoittuva laajennusosa on toteutettu vuoden 1974 jälkeen. Hautausmaan puusto on melko niukkaa. Siellä vallitsee valoisa tunnelma. Vanhassa osassa on koivuja ja saarnia sekä tuijia rivissä. Vanhimmat puut ovat arviolta 1900-luvun

10 Sipoon kunta / Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy, Ympäristötoimisto Oy, 2006.

Östersundomin kirkko etelästä katsottuna

Kappelitien varren vehmasta kasvillisuutta

Östersundomin kirkkoa ympäröi kiviaita

alusta, tuijat lienevät 1920–1930-luvulta. Kirkkotarha on idyllinen verrattuna Sipoon kirkonkylän molempien kirkkojen sen ajan ankaraan puuttomuuteen. Östersundomin kartanon ja Björkuddenin läheisyys sekä niissä vallinnut kiinnostus maiseman ja puutarhan hoitoon lienevät vaikuttaneet myös kirkon ympäristöön.

Kirkkotarhaa ympäröivä jykevä luonnonkivimuuri on merkitty vasta vuoden 1954 kartoituksessa. 1800-luvun lopulta peräisin olevassa valokuvassa toisella puolella näkyy kevyt puinen aita ja portti, jossa puiset portin pylväät. Portin vierestä alkaa luonnonkivimuuri. Nykyiset jykevät portinpylväät ovat peräisin 1900-luvulta.

Kirkkoympäristö on kokonaisuudessaan hyvin hoidettu, kaunis ja harmoninen. Kirkkoon johtavan tien varrella on useita pientaloja, joista vanhimmat ovat 1900-luvun alkupuolelta.[11]

Husön kartanon päärakennus

Maakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt, alueet ja kohteet liitosalueella

Maakuntatasolla inventoiduilla kohteilla voidaan katsoa olevan enemmän kuin paikallista arvoa. Maakuntakaavassa ne ohjaavat yleiskaavan laatimista. Itä-Uudenmaan liitto on inventoinut alueen rakennettua kulttuuriympäristöä vuosina 2003 ja 2007. Tässä selvityksessä esiteltävät maakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset kohteet perustuvat liiton vuonna 2003 tekemään inventointiin.

Maakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen ympäristö on alueena hieman laajempi kuin valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen ympäristö (1993). Alue ulottuu idässä aina Björntorpille saakka. Lännessä alueeseen kuuluu lisäksi Lass-Bengtsin ja Rödje-Fantsin välinen viljelyaukea.

VAT-kohteiden lisäksi liitto on inventoinut maakunnallisella tasolla kulttuurihistoriallisesti merkittäviksi kohteiksi seudun vanhat kantatilat Mutarsin, Kusasin ja Rödje-Fantsin sekä Husön kartanon ja Karhusaaressa sijaitsevan kartanon vanhan torpan, Björntorpin, rakennuksineen. Myös Sandbacka on maakunnallisesti merkittävä kohde.

Mutars on Gumbölen kantatila. Se sijaitsee maisemallisesti kauniilla paikalla: kummulla peltoaukean laidalla, lähellä Porvoon moottoritietä ja Vantaan rajaa. Mutarsin pihapiirissä kasvaa vanhaa puustoa. Tila on jaettu vuonna 1790. Arvioitu valmistumisaika on 1882. Rakennusryhmä näyttää säilyttäneen perinteisen ulkoasunsa.

Kusas kuuluu Gumbölen kantatiloihin. Tilaa ympäröi maanviljelysmaisema. Päärakennuksen vanhimmat osat ovat vuodelta 1749. Muulta osin rakennus sekä tilan pihapiiri ilmentävät 1910- ja 1920-lukujen muoti-ihanteita.

Sandbacka koostuu kahdesta asuintalosta, joista toinen on jugendpiirteinen 1900-luvun alusta ja toinen pienempi 1800-luvun jälkipuoliskolta. Pihapiirissä on lisäksi suuri tiilinen tallirakennus. Sandbacka sijaitsee näkyvällä paikalla tiemaisemassa. Pihapiirissä kasvaa vanhaa puustoa.

Rödje-Fants on tiettävästi Östersundomin kylän vanhin maatila. Vanha kantatila on jaettu vuonna 1970. Puisen asuintalon vanhimmat osat ovat vuodelta 1723. Nykyisen jugendpiirteisen ulkoasunsa se sai vuonna 1923. Rakennushistoriallisesti arvokas päärakennus sijaitsee näkyvällä paikalla Uudelta Porvoontieltä avautuvassa maisemassa.

Björntorpin paikalla on vuoden 1873 Senaatinkartan mukaan ollut kaksi asuinpaikkaa. Tätä nykyä jäljellä on kaksi rakennusryhmä. Ne ovat olleet Östersundomin kartanon torppia. Toisen ryhmän päärakennus on rakennettu vuonna 1800 ja se on pihapiireineen asuin/lomakäytössä. Piharakennuksista osa on mahdollisesti 1700-luvulta. Toinen, läntisempi, ryhmä koostuu tänä päivänä ainoastaan piharakennuksista. Päärakennus on mahdollisesti siirretty Sondbackaan.

Husön kartanon päärakennuksen vanhimmat osat ovat 1800-luvun puolivälistä. Yksikerroksista, melko korkealla kaksipuolisella ristipäädyllä varustettua taloa on korotettu vuonna 1911. Päärakennuksesta on tehty kauttaaltaan kaksikerroksinen ja sen kummallekin pitkälle sivulle on jätetty matala frontoni. Korjaus on tehty arkkitehti Waldo Aspelinin piirustusten mukaan. Talouspihaa rajaa entinen tilanhoitajan asuintalo, nykyinen ratsastustupa 1800-luvun lopulta, pesutupa eli sauna, ristipäätyinen kärryliiteri, hirsinen talli 1800-luvulta sekä 1900-luvun alussa rakennettu tiilinavetta, joka on nykyisin tallirakennuksena. Tilanhoitajan asuntoa on myöhemmin jatkettu.

Maakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt, alueet ja kohteet liitosalueella -kohdan teksti pohjautuu kokonaisuudessaan Tuulia Puustisen tekstiin. [12]

Paikallisesti merkittävät ympäristöt ja kohteet liitosalueella

Arkkitehtitoimisto Lehto Peltomaa Valkama Oy sekä Ympäristötoimisto Oy ovat

11 Sipoon kunta / Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy, Ympäristötoimisto Oy, 2006.

12 Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Puustinen, Tuulia, 2008.

Husön kartanon laidunalueita

Husön kartanon tammikujanteen takana avautuu laaja-alainen rantaniitty

inventoineet Sipoon rakennetun kulttuuriympäristön yksityiskohtaisesti Kulttuuriympäristö- ja rakennusperintöselvityksessä kunnan yleiskaavaa varten vuonna 2006. Inventoijana on toiminut liitosalueen kohteiden osalta Karoliina Periäinen. Östersundomin kulttuurimaisema-alueen lisäksi liitosalueelta inventoitiin kahdeksan muuta kulttuuriympäristöltään merkittävää aluetta tai maisemaa. Näistä tärkeimmät ovat Husön kartanoympäristö ja viljelymaisema. Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittävien kohteiden lisäksi selvityksessä inventoitiin monien tilojen päärakennukset pihapiireineen sekä kirkolle johtavalla Kappelintiellä ja kirkon ympärillä olevia asuinrakennuksia. Lisäksi inventoitiin monia oman aikansa rakennuskulttuuria edustavia rakennuksia. Liitosalueella on myös yksi Vantaan kaupungin inventoima vanhan rakennuskulttuurin kohde.[13] Seuraavassa lyhyesti Sipoon kunnan arvokkaiksi arvioimat ympäristöt ja kohteet lukuun ottamatta valtakunnallisesti ja maakunnallisesti merkittäviä kohteita tai valtakunnallisesti merkittävään ympäristöön sijoittuvia ympäristöjä:

Husön/ Talosaaren viljelymaisema

Husön kartanon ympäristö on suurimittakaavaista kartanomaisemaa sekä metsien ja metsäsaarekkeiden jäsentämää viljelymaisemaa. Pellot ovat suuria ja rannoilla ja metsien reunoilla on säilynyt laidunalueita. Merenrannan tuntumassa on merenrantaniittyjä ja arvokasta luontoa. Kartanorakennuksen lähistöllä on kujanteita sekä rippeitä puutarhasta ja puistosta. Merenpuoleinen kiviterassi on rakennettu 1860-luvulla. Talosaarentien varrella on maamerkinomainen kuusi.

Purolaakson laakeuden johdosta alueen maapohja on hyvin kosteaa ja tulvien vaivaamaa. Tästä syystä alue on raivattu viljelykäyttöön vasta 1800-luvulla ja vielä 1900-luvun alkupuolella rannan lähellä on ollut suuria niittyjä. Husön kallioisen niemen pohjoiseen avautuviin painanteisiin ja niemen etelärannan kapealle kaistaleelle on raivattu pienialaisia peltoja 1800-luvulla. Vuonna 1930 alavilla alueilla on edelleen ollut laajoja niittyalueita. Vuoden 1955 kartassa peltoalueita on raivattu kaikille savi-, lieju- ja hietamaille, lukuun ottamatta laakeita rantavyöhykkeitä. Niemen pieniä peltoja viljeltiin tuolloin yhä. Sittemmin erillisten pienten peltojen kielekkeet on jätetty viljelemättä ja vuonna 2000 kaikki erilliset pienet pellot ovat jääneet viljelyn ulkopuolelle. Puron suistolaakson laajoja peltoja viljellään kuitenkin edelleen kartanomaisemassa tavalliseen suurimittakaavaiseen tapaan.

Päätulo kartanoon on kauan tapahtunut meriteitse. Niemenkärjen laivalaiturin perustuksia on vielä näkyvissä. Tie kartanoon on rakennettu vasta 1860-luvun alussa. Ennen on kuljettu lautalla lahden yli ja näin päästy maantieyhteyteen Östersundomin puolella.

Paikalla toimii nykyään ratsastuskeskus, jonka kentät, polut, hakamaat, rantalaitumet ja myös uudet toimintaan liittyvät rakennukset muodostavat harmonisen kokonaisuuden. Paikkaa pidetään sosiaalisesti arvokkaana. Sillä on paljon käyttäjiä ja se on helposti tavoitettavissa. [14]

Husön/ Talosaaren kartanoympäristö

Husön kartanon päärakennus piha-

13 Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Puustinen, Tuulia, 2008.

14 Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Puustinen, Tuulia, 2008. Sipoon kunta / Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy, Ympäristötoimisto Oy, 2006.

Talosaaren niemenkärkeen johtavan tammikujanteen pohjoispuolelta löytyy useita kivimuurin pätkiä

Talosaaren lahden rantaniittyä

Talosaarenlahden rantaniittyä – taustalla Ribbingön reunaa

Husön kartanon päärakennus pihapiireineen

piireineen, peltoaukea, hevosaitaukset ja Husön lahti muodostavat Natura-alueiden väliin jäävän kulttuurisesti ehjän kokonaisuuden. Nykyisen mantereeseen kiinni kasvaneessa Talosaaressa sijaitseva kartano on saanut tieyhteyden vasta 1860-luvulla. Ennen tieyhteyttä kartanoon on kuljettu lautalla. Husön kartano on vielä 1600-luvulla ollut tavanomainen perintötila. Kaarle-herttua on muuttanut sen lahjoitustilaksi. Tila on vaihtanut omistaa usein 1800-luvulta lähtien. Nykyinen omistaja, Helsingin kaupunki vuokraa tilaa ratsastustallin ja koulun käyttöön.[15]

Husön/ Talosaaren lahti on inventoitu Sipoon kunnan kulttuuriympäristö- ja rakennusperintöselvityksessä (2006) arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi. Sitä ei ole kuitenkaan nimetty eikä siitä ole annettu tarkempia tietoja. Ilmeisesti sen on katsottu kuuluvan samaan kokonaisuuteen Husön viljelymaiseman ja kartanoympäristön kanssa.[16]

Krabbäckenin/ Krapuojan puronvarsimaisema on vanhaa tie- ja viljelymaisemaa. Se muodostuu sekä säilyneestä perinteisestä kulttuurimaisemasta että pientaloalueesta. Vuoden 1873 kartan mukaan alueella on ollut peltoja ja melko suuri niittyalue sekä Sotungintie. 1930 aluetta on raivattu pelloksi puronuomaa ja teiden reunoja myöten. Paikoin on vielä ollut niittyjä puron varressa. Juuri valmistunut Uusi Porvoontie on halkaissut peltolaaksoa. Taloja ei ole vielä tuolloin ollut, lukuun ottamatta Stenkullan kohdalle merkittyjä talousrakennuksia. 1955 Stenkullan vieressä on ollut hiekanotto-alue sekä kasvihuoneita ja toinen talo. Puron länsipuolella on aloitettu Kärrin pientaloalueen rakentaminen. Alueen sisällä on ollut peltoja ja kaksi viljelypuutarhaa. Puron varrella olleiden niittyjen metsittäminen on alkanut. Vuoteen 1974 mennessä purolaakson itäpuolella olevat hiekkakuopat ovat osittain metsittyneet ja alueella on ollut lisäksi kaksi lammikkoa. Kärrin pientaloalue on melkein kokonaan rakennettu

Tänä päivänä pajupensaikoiden ohella alueella kasvaa istutettuja hopeapajuja, jotka jäsentävät ja rajaavat viljelymaisemaa. Alueen yleisilme on edelleen valoisa ja tonttien puusto on ainakin toistaiseksi pienikokoista.[17]

Mutars/ Kusas -kulttuurimaisema

Mutarsin ja Kusasin tilat edustavat kulttuurihistoriallisesti merkittävää perinteistä viljely- ja asuinmaisemaa. Ne muodostavat keskeisen osan Krabbäckenin viljelylaaksosta, joka on pienipiirteisesti kumpuilevaa, osaksi pitkänä avoimena peltoaukeana jatkuvaa maisemaa Porvoon moottoritein vieressä. Tie on katkaissut alueen mutta kokonaisuus on silti edelleen hyvin havaittavissa. Inventoitu osa on moottoritien eteläpuolella. [18]

Kärrin jälleenrakennuskauden asuinalue sijaitsee Krabbäckenin laaksossa ja on rakennettu vanhalle pellolle.

15 Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Puustinen, Tuulia, 2008.

16 Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Puustinen, Tuulia, 2008.

17 Sipoon kunta / Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy, Ympäristötoimisto Oy, 2006.

18 Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Puustinen, Tuulia, 2008.

Lass-Bengtsille johtavaa tietä reunustaa pitkä kiviaita

Lass-Malmasin tilaan kuuluu pieni, viehättävä mansardikattoinen rakennus kirkolle johtavan tien varressa

Krabbäckenin varret ovat laakeita ja savipohjaisia. Ennen 1940-lukua rakennettiin harvoin asuinrakennuksia tämäntyyppisille kosteille ja tasaisille savimaille. Kärrin alueella on ollut niittyjä ja pieni pelto vuoden 1873 kartan mukaan. 1930 alue on ollut kokonaisuudessaan peltoa. 1955 alueella on ollut asuinalue: erillispientaloja suorien teiden varrella. Monella tontilla on ollut viljelypuutarha. [19]

Seuraavat rakennuskohde-esittelyt pohjautuvat Tuulia Puustisen (2008) tekstiin:

Källbacka

Rinteessä Sotungintien varrella sijaitsevan Källbackan muodostavat 1940-luvulla rakennettu kaksikerroksinen, satulakattoinen päärakennus, piharakennus ja pihapiiri.

Solberga

Solberga sijaitsee näkyvällä paikalla rinteessä Mutarsin ja Kusasin viljelyalueen laidalla. Jugendvaikutteisessa kaksikerroksisessa rakennuksessa on saumattu taitekatto.

Attela

Sotungintien varteen sijoittuvan Attelan asuinrakennus on 1940-luvulta. Se on säilyttänyt rakentamisajankohdalleen ominaisen ulkoasun.

Fants II

Rakennuskokonaisuuteen kuuluu jyrkkäkattoinen, puuvuorattu asuinkäytössä oleva päärakennus, monimuotoinen ja monikerroksinen maatilarakennus, tien varren rapattu tiilikattoinen asuinrakennus sekä ilmeisesti joitakin piharakennuksia.

Villan slottet

Jugendpiirteinen Villan slottet on Lass Malmasin vieressä sijaitseva suurehko huvilamainen asuinrakennus. Vaikka Villa slotteniin on tehty joitakin muutoksia, on se edelleen merkittävä osa kirkolle johtavan tien kokonaisuutta.

Trekantten

Jugendvaikutteinen rakennus on entinen koulu, joka toimii nykyään päiväkotina. Rakennuksen alkuperäinen ilme on muuttunut sisääntulojulkisivun laajennuksen myötä.

Tallbacka

Tallbacka on rakentamisajankohdalleen tyypillinen kaksikerroksinen, leveärunkoinen, mansardikattoinen asuinrakennus Östersundomissa lähellä Trekanttenia.

Lass-Bengts

Tila on entinen Lass-Bengtsin kantatila. Tila on ollut Östersundomin kartanon augumenttitila, kunnes se liitettiin kartanoon vuonna 1888. Lass-Bengts on Sipoon paikallishistoriaan ja Östersundomin kartanon kokonaisuuteen oleellisesti liittyvä tila.

Lass-Malmas

Pääosa Östersundomissa sijaitsevan Lass-Malmasin tilan rakennuskannasta on uutta, mutta tilaan kuuluu mm. pienehkö, rapattu mansardikattoinen rakennus kirkolle johtavan tien varressa sekä toinen, puuvuorattu asuinrakennus.

Julabo

Julabo on rapattu, satulakattoinen asuinrakennus Östersundomin kirkolle johtavan tien varressa. Ajalleen tyypillinen talo on osa maisemakokonaisuutta.

Kyrkokvarter

Östersundomin kirkon kokonaisuuteen kuuluva pienehkö asuinrakennus sijaitsee aivan kirkon naapurissa. Alkuperäistä rakennusta on muutettu jonkin verran, mutta se on edelleen kokonaisuuden kannalta tärkeä.

Talludd

Talludd on 1930-luvun asuinrakennus Östersundomin kirkon läheisyydessä. Rakennusta on muutettu, mutta yhdessä naapurikiinteistön kanssa se sijoittuu riviin rajaamaan kirkkoympäristöä.

Rönnbacka

Östersundomin kirkon läheisyydessä sijaitseva Rönnbacka koostuu kahdesta 1930-luvun asuinrakennuksesta. Rakennuksia on muuteltu mutta yhdessä naapurikiinteistön kanssa ne sijoittuvat riviin rajaamaan kirkkoympäristöä.

Östersundomin kartanon laituri ja uimahuone

Östersundomin kartanon laituri ja uimahuone liittyvät kartanokokonaisuuteen.

Kuntokallio

Kuntokallio on arkkitehti, professori Antero Pernajan Suomen Naisten Liikuntakasvatusliitolle suunnittelema, alun pe-

19 Sipoon kunta / Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy, Ympäristötoimisto Oy, 2006.

Kappelintien varteen sijoittuvaa kiviaitaa Fants, Malmsin tonttimaan paikkeilta

rin ”Kisakallion” nimellä tunnettu kurssirakennus Karhusaaressa. Rakennus ilmentää 1940- ja 1950-luvun urheilurakennuksiin liitettyjä suunnitteluihanteita. Rakennus on osittain muurattu ja osittain hirsirakenteinen. Rakennuksen julkisivussa on käytetty vaaleaa rappausta, luonnonkiveä, tummanruskeaa paljasta hirsipintaa sekä lasipintaa. Nykyisin kurssikeskus on Vantaan seurakuntien käytössä.

Karlvik

Östersundomin kartanoon kuuluva Karlvikin tila on nykyisin hevostila.

Vantaan vanhan rakennuskulttuurin ainoa kohde liitosalueella on Vikkullan I ja II.

Porvoonlahdella sijaitsevat Vikkullan I ja II edustavat Vantaan vanhaa rakennuskulttuuria. Vikkullan tilasta on jäljellä luhti ja riihi. Ne ovat alun perin todennäköisesti 1700-luvulta mutta niihin on tehty huomattavia muutoksia myöhemmin, ilmeisesti 1940-luvulla. Päärakennusta ei enää ole. Kohteet sijaitsevat lähellä merenrantaa.

Muinaismuistolain suojaamat kohteet liitosalueella

Esihistoriallisen ajan muinaismuistokohteita löytyy liitosalueelta neljä. Kolme niistä on ajoitukseltaan pronssikautisia. Kasabergetillä sijaitseva kohde on hautaröykkiö. Liitosalueen itärajan tuntumassa sijaitsevat Skogshyddan ja Massängen ovat röykkiöitä. Kohde nimeltä Gumböle Mutars 1 on ajoittamaton ja koostuu kolmesta pirunpellosta sekä kolmesta erilliskohteesta, joista yksi on rakkakuoppa ja kaksi kivilatomusta. Latomuksista toinen on matala kivikasa ja toinen hieman pitkänomainen kivilatomus.[20]

Historiallisen ajan muinaismuistokohteita on kaikkiaan yksitoista. Osa niistä on vanhoja asuinpaikkoja, tarkemmin määriteltynä kylänpaikkoja. Niitä löytyy liitosalueelta kuusi: Gumböle Kusas Mutars; Kärrby; Östersundom Kartano; Östersundom Fants, Malms; Östersundom Krogars ja Östersundom Lass-Bengts, Skeppars. Lisäksi löytyy yksi torpan paikka: Östersundom Kantarnäs torp.

Gumböle Kusas, Mutars

Gumbölessä on ollut vuonna 1543 viisi tilaa. Niistä tunnetaan nimeltä Jexppas, Kusas ja Mutars. Kylässä on lisäksi ollut sekä Mårten Larssonin että Knut Jönssonin tilat. 1600- ja 1700-lukujen vaihteessa kylässä on ollut jäljellä enää kaksi tilaa: Kusas ja Mutars.

Tonttimaa on pysynyt käytössä nykyaikaan saakka. Peltojen ympäröimällä mäellä on vanhoja raskas- ja kevytrakenteisia taloja. Rakentamatonta tilaa on lähinnä laidoilla ja pihalla. Lisäksi etelässä on rinteellä rakennuksen paikaksi sopiva terassi. Kylän halki kulkevan Samuel Brotheruksen kartalle merkityn tien linjaus erottuu edelleen.

Kärrby on ilmaantunut lähteisiin uuden ajan alussa. Vuonna 1543 se on koostunut kahdesta tilasta, jotka on yhdistetty vuonna 1640. Kärrby tontti on merkitty Samuel Brotheruksen vuonna 1694 laatimaan karttaan. Tonttimaa on autioitunut toisen maailmansodan jälkeen. Tontilla on lukuisia, osin epäselviä, rakennuksen pohjia. Viimeisin talon paikka pihoineen ja ulkorakennuksineen on selkeästi havaittavissa.

20 Sipoon kunta, Museovirasto / Koivisto, Satu, 2007.

Östersundom Kartano

Östersundom on ilmaantunut lähteisiin vuonna 1442. Östersundom on koostunut vuonna 1543 15 tilasta. Ainoastaan neljän tilan eli Fantsin, Krogarsin, Lassbengtsin ja Skräddarsin nimet ovat tiedossa. 1600-luvun lopulla Östersundomin kylä on ollut jakaantuneena kuudelle erilliselle tonttimaalle: 1) Kartano; 2) Fants; 3) Krogars; 4) Lassbengts; 5) Malmas ja 6) Skräddars (Skeppars).

Kartanon paikka on pysynyt samankaltaisena 1700-luvulta asti. Kartanon kivirakennuksilla on raskaat perustukset. Rakennuksissa on myös kellareita. Mäen laella pihalla ja rakennusten väleissä saattaa olla jäljellä vanhoja kulttuurikerroksia. Jonkin matkaa kartanosta pohjoiseen on sekä 1700-luvun myllyn että torpan paikat.

Östersundom Fants, Malms

Tonttimaa on pysynyt käytössä nykyaikaan saakka. Tontilla on omakotitaloja ja se on menettänyt lähes täysin alkuperäisen ilmeensä. Vanhoista pihapiireistä on jäljellä enää pieniä katkelmia.

Östersundom Krogars

Tonttimaan eteläpäässä on iso teollisuusrakennus. Maahan on kajottu voimakkaasti. Parkkipaikalle on tuotu täytemaata, -kiviä ja -soraa. Teollisuusrakennuksen ympärillä on rakennusten pohjia.

Östersundom Lass-Bengts, Skeppars

Molemmat tonttimaat ovat pysyneet käytössä nykyaikaan saakka. Kummallakin tontilla on kevytrakenteisia vanhoja rakennuksia. Rakennukset ovat tonttien parhailla paikoilla. Rakennusten väleissä on kuitenkin tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia rakentamattomia alueita. Tonttimaiden välissä on tyhjä, rakentamaton alue, joka ulottuu rinteelle etelään. Tien eteläpuolella olevalla niityllä on ainakin kolmen uunin paikat. Rakennusten kivijalat eivät erotu selvästi. Tien pohjoispuolisesta metsiköstä löytyy lisäksi useita kuoppia sekä pohjakaavaltaan

pyöreähkö ja noin metrin korkea kumpare (=uuni?).

Östersundom Kantarnäs torp

Tontti on autio ja siinä kasvaa sekametsää. Paikalla on mahdollisesti rakennuksen pohja.

Edellä esiteltyjen vanhojen kylänpaikkojen tekstit pohjautuvat Sipoon historiallisen ajan muinaisjäännösten inventointiin.[21]

Asuinpaikkojen lisäksi löytyy neljä muuta historiallisen ajan muinaismuistokohdetta. Östersundom gård -niminen kohde sijaitsee Porvoonväylän eteläreunalla kartanon mailla. Paikalla on paikoin jyrkkärinteinen avokallioalue, jonka itäreunalla on pieni rajakiveys. Kohde nimeltä Gumböle Mutars 2 lukeutuu niin ikään tyypiltään kivirakenteisiin ja alatyypiltään rajamerkkeihin. Kyseessä on laajan avokallioalueen kaakkoisreunalle ladottu rajakiveys.[22] Porvarinlahdelta löytyy lisäksi louhos ja Porvarinlahden kalkkiuunit.

Uudenajan kohteet, joita on kaikkiaan 12, sijoittuvat yhtä lukuun ottamatta Mustavuoren alueelle. Tyypiltään kohteet ovat puolustusvarustuksia. Mustavuoren kohteista yksi on luola, yksi tykkitie ja loput yhdeksän taistelukaivantoja. Porvoonväylän pohjoispuolelle sijoittuva Norrberget on puolustusvarustus. Kohde lienee toisen maailmansodanaikuinen.

Lisäksi alueelta löytyy kaksi vedenalaista muinaisjäännöstä: Ribbingö I ja Ribbingö II. Kohteet ovat hylkyjä ja ne sijaitsevat Ribbingön edustalla.

Maiseman muutos

Viime vuosikymmenten aikana suomalainen viljelymaisema on muuttunut yksipuolisemmaksi. Pellot ovat laajentuneet salaojituksen myötä. Pientareet sekä puu- ja pensassaarekkeet ovat vähentyneet. Luonnonniittyjä ja -laitumia on jäänyt pois käytöstä tai niitä on metsitetty. Vuosisatojen aikana saavutettu viehättävä kulttuurimaisema ja sen ohella monipuolinen luonto ovat köyhtyneet. Liitosalueella tällä hetkellä vallitseva tilanne on kulttuurimaiseman vaalimisen näkökulmasta varsin hyvä. Alueen maisemakuva on säilynyt pitkälti 1920-luvun kaltaisena. Viljelyalueiden, niittyjen ja pientareiden pusikoitumista ja umpeenkasvua on tosin jossain määrin havaittavissa. Pusikoitumisen myötä tärkeitä näkymiä on umpeutunut, muun muassa näkymät Östersundomin kartanon suuntaan.

Rantojen ja vesistöjen umpeenkasvu on myös maisemakuvan kannalta ongelma. Avovesi on monin paikoin paennut kauas alkuperäiseltä paikaltaan eikä meren läheisyyttä aisti kovinkaan selvästi, paikoitellen ei laisinkaan.

Rakentamisella, joka ei ota huomioon paikan historiaa ja ympäröivää maisemaa, voidaan myös heikentää kulttuurimaisema-alueiden arvoja. 1960- ja 70-lukujen betonirakentaminen toi mukanaan rakennuksia, jotka vain harvoin sopivat maisemaan. Matkustelu ja kulttuurien sekoittuminen tuo myös helposti uudenlaisia, suomalaiseen maisemaan ja rakennustapaan hieman huonosti soveltuvia ratkaisuja. Liitosalueella kovin silmiinpistäviä tapauksia ei ole tullut vastaan ja on pääsääntöisesti rakennettu maisemaa kunnioittaen. Uuden rakentamisen myötä kulttuurimaisema-alueille eksyvät myös usein sinne alun perin kuulumattomat kasvilajit, jotka muotokieleltään tai väritykseltään poikkeavat kulttuurimaiseman alkuperäisestä kasvilajistosta. Tällaisia ovat esimerkiksi pylväshaapa, terijoensalava ja vuorimänty.

Näkymä Uudelta Porvoontieltä Länsisalmen peltolaaksoon

2.3 Maisemakuva – maiseman nykytila

Yleiskuvaus

Helsingin, Vantaan kiilan ja nykyisen Sipoon rajavyöhykkeellä huomaa kaupunkimaiseman vaiheittaisen muuttumisen maaseutumaisemmaksi. Uudet Vuosaaren satamaan liittyvät tiejärjestelyt ovat tuoneet mittakaavaltaan poikkeavat elementit viljelymaisemaan. Toisaalta selvitysalue jakautuu myös selkeästi pohjois-eteläsuunnassa Sipoonkorven metsäylänköön ja alavampaan mannerrannikkoon ja sisäsaaristoon. Moottoritie kulkee juuri tässä rajalla, jossa maisematyypit vaihtuvat.

Itäsalmen maisema-aluetta leimaavat pelto- ja ruovikkoalueet ja pelloilta ja ruovikkoalueilta kohoavat metsäsaarekkeet ja ulompana saaret. Maisematilassa voi aistia saaristomaisuuden ja meren läheisyyden. Östersundomin kartano on Itäsalmen maisema-alueen maamerkki.

Liitosalueen maisemarakenteelle erityisen ominaispiirteen muodostavat pitkät, kapeat lahdet ja salmet, jotka työntyvät alueelle, ja joiden maisemarakennetta jatkavat ennen merenä aaltoilleet peltolaaksot.

Husön tila laidunalueineen ja merinäkymineen on maisemallisesti ja toiminnallisesti merkittävä kokonaisuus.

Sipoonkorven metsäylänköalueella on pienialaisia peltoalueita ja muutamia yksittäistiloja.

21 Museovirasto/RHO, Suhonen, V.-P., 2007.

22 Sipoon kunta, Museovirasto / Koivisto, Satu, 2007.

Storörenin venesatama liitosalueen itäpuolella on merkittävä toiminnallinen keskittymä palveluineen

Vuosaaren satama näkyy liitosalueelle

Taajamarakentamista löytyy lähinnä Itäsalmesta, Landbosta, Korsnäsistä, Karhusaaresta ja Ribbingöstä. Muuten rakentaminen on kylämäistä vähitellen rakentunutta, kuten Gumböle ja Kappelintien varren asutus, tai erillistiloja ja haja-asutustiloja teiden varsilla.

Liittyminen ympäröivään maisemaan

Liitosalueen länsireuna sijoittuu vaihettumisvyöhykkeelle, jossa kaupunkimainen Mellunmäen lähiömaisema muuttuu Västerkullan maaseutumaisemaksi, jossa Västerkullan kartano puukujanteineen toimii katseenvangitsijana. Vuosaaren satamaan johtava uusi tieyhteys (Kehä III) liittymineen on muuttanut maaseutumaisemaa voimakkaasti ja sulkenut näkymiä mm. meluestein. Peltoaukean yhteys merelle on katkennut myös rantaniittyjen kasvettua umpeen. Etelässä Mustavuori muodostaa eheän reunan maisematilalle.

Länsisalmen-Kasabergetin kalliometsäselänne on eräänlainen portti Sipoon liitosalueelle. Länsisalmen viehättävä kylä on säilynyt pienipiirteisenä. Krapuojan laakso rajautuu Vantaan rajaan ja viljelylaakso sijoittuu rajan molemmin puolin. Osa laaksosta on kesannolla ja puustoinen.

Pohjoisessa Sipoonkorpi jatkuu metsäisenä ja kallioisena ylänköalueena Vantaan puolelle. Nybyggetin asuinalue on eri-ikäistä metsän keskellä olevaa omakotirakentamista. Yhdellä tilalla oli lampaita. Pohjoisrajalla on muutamia pieniä järviä.

Liitosalueen itäpuolella sijaitsevat mm. Immersbackan, Aspeskogin ja Björkhagan asuinalueet. Palveluja tarjoavat liitosalueen itäpuolella Storörenin venesatama kahvila- ja ravintolapalveluineen sekä Koulutuskeskus. Storörenin venesatamasta avautuu näkymiä liitosalueelle. Fallbäckenin puro on Sipoonjoen vesistöön kuuluva sivuhaara. Fallbäckenin purolaaksoa seurailee tie pohjoiseen Immersbyn kylään.

Liitosalue liittyy idässä, kaakossa ja etelässä mutkittelevine rantaviivoineen mereen. Meren ja saariston tuntu on aistittavissa erityisesti Korsnäsissä, Karhusaaressa, Talosaaressa ja Ribbingössä. Porvarinlahti työntyy kapeana aina Mustavuorelle saakka. Samoin laajat ruovikkoalueet tuovat meren tuntua Itäsalmeen sekä Östersundomin kartanon maille. Toisaalta ruovikkoalueet estävät myös näkymiä.

Vuosaaren satama liitosalueen etelä-/lounaispuolella sekä täyttömäki tuovat kaupunkimaista kontrastia ruovikkoiselle ja luonnonsuojelualueiden leimaamalle liitosalueen rannikkoalueelle. Liitosalueen kaakkoispuolella sijaitsee iso saari, Granö. Granön melkein rakentamattomalla saarella on potentiaalia virkistyskäytön kannalta.

Tiemaisema

Porvoonväylä

Porvoonväylän maisematilan yleisilme on metsäinen ja kallioinen. Tiemaisemaa elävöittävät näkymät pienialaisille pelloille sekä laajempaan Östersundomin kartanon viljelymaisemaan.

Helsingistä Porvoonväylää Porvoon suuntaan ajettaessa Krapuojan laakso avautuu sekä pohjoiseen että etelään. Erityisesti etelään avautuva näkymä viljelylaaksoon on hieno. Kusasin tilakokonaisuus ja Mutarsin tila erottuvat väylältä edukseen. Mutarsin punamullatut rakennukset ja kaunis pihapuusto sekä nurmilaitumet muodostavat viehättävän pienipiirteisen kokonaisuuden.

Ennen Porvoonväylän opastus- ja taukopaikkaa näkyy kaunis kallio

Porvoonväylän molemmin puolin on korkeita kallioleikkauksia, jotka mahdollistaisivat esim. kevyenliikenteen siltojen ylitykset muutamassa kohdassa

Peltonäkymät tuovat vaihtelua Porvoonväylän metsäiseen tiemaisemaan

Liittymässä on kaunis vaahtera maisemapuuna

Porvoonväylän Östersundomin ja Landbon liittymästä avautuu kaunis näkymä Östersundomin pelloille

Vasemmalla Kärrin asuinalue, oikealla avautuvat pitkät näkymät Talosaaren viljelymaisemaan ennen Itäsalmen keskustaa

Kappelintien maisema on pienipiirteinen

Ennen moottoritien taukopaikkaa avautuu avoin näkymä pohjoiseen ja kauniisti maisemassa erottuvalle kalliomäelle. Taukopaikan jälkeen Stora Dammen -lampi vilahtaa puuston takaa – puustoa on paljon lammen rannoilla ja se estää näkyvyyttä, mutta toisaalta suojaa myös melulta. Lehdettömänä aikana lampi erottuu selkeämmin väylältä.

Lammen jälkeen tielinjaus kulkee kallioleikkausten välissä. Korkeat kallioleikkaukset mahdollistavat ylityksen, jos kohdassa on tarvetta esim. kevyenliikenteen siltaan. Kallioleikkaukset tiivistävät tilantuntua ja pian avautuu jälleen näkymä pienialaiselle peltoalueelle, jolla on eheät mutkittelevat metsänreunat.

Tiiviimmän kallioiden välissä kulkevan osuuden jälkeen seuraa saapuminen Lanbon / Itäsalmen liittymään. Liittymäalue on maisemallisesti ja toiminnallisesti merkittävä solmukohta. Pohjoispuolella reunustavat korkeat kalliomäet ja etelään avautuu pitkiä näkymiä Östersundomin kartanon viljelymaisemaan. Liittymässä on yksittäisinä maisemaelementteinä isohko vaahtera ja kalliopaljastuma Porvooseen suuntautuvan rampin reunalla.

Porvoon suuntaan jatkettaessa väylän eteläpuolella on kaksi niittyaluetta, joita uhkaa umpeutuminen – näkymät ovat sulkeutumassa. Toisaalta niityillä ei ole suurmaisemassa merkitystä. Tiemaisema tiivistyy jälleen kahden kallioleikkauksen välissä ennen Puroniityntien alikulkua. Tässä kohdin on myös mahdollinen ylityspaikka, jos on tarvetta esim. kevyenliikenteen sillalle tai yhteydelle. Puroniityntien alikulun jälkeen tiemaisema on jylhää; pääosin suljettua metsämaisemaa kallioineen ja pitkine kallioleikkauksineen.

Uusi Porvoontie

Kehä III:n ja Uuden Porvoontien liittymä on tiejärjestelyiden myötä muuttanut entistä viljelymaisemaa. Meluesteet estävät osittain näkymiä ja tiealueet vievät paljon tilaa. Ennen Vikkullantien risteystä avautuu näkymiä sekä etelään että pohjoiseen peltoalueille. Länsisalmesta kaakkoon suuntautuva kalliometsäselänne erottuu selvästi suurmaisemassa – myös lähitiemaisemassa erottuvat eheät metsänreunat.

Metsäisen osuuden jälkeen avautuu maisematila, jossa ensin erottuvat Kärrin jälleenrakennuskauden asuinalue, joka paikoin rajautuu hieman epämääräisenä ja osittain hienosti pensasaidoin ja aitarakentein tiemaisemasta. Krapuojaa ennen avautuu pitkä näkymä kaakkoon Talosaarentien ja Kasabergetin kalliometsäalueen reunustamaan viljelyaukeaan. Krapuojan ylityksen jälkeen erottuvat Itäsalmen keskusta kauppoineen sekä Sotungintien komeat männyt. Sotungintien liittymä muodostaa maisemallisen ja toiminnallisen solmukohdan. Keskustan kauppojen takapiha- ja huoltoalueet sekä päiväkodin piha-alue kaipaavat rajaamista ja maisemoimista avotilasta.

Lass-Begtsin mäki puustoineen erottuu edukseen maisemassa

Östersundomin kartanomaisemaa uhkaa osittainen umpeutuminen

Kartanon kuusiaidat ja pellon reunalle sijoittuva lato ovat maiseman maamerkkejä

Kartanon avovesiyhteys on kadonnut ruovikoitumisen myötä

Uudelta Porvoontieltä avautuu kauniita näkymiä pienialaisten peltojen yli

Kappelintie muodostaa myös maisemallisen ja toiminnallisen solmukohdan. Ympäristöön avautuu kauniita näkymiä ja Kappelintien maisema on viehättävän pienipiirteinen puuriveineen ja vanhoine tiloineen, jotka reunustavat Kappelitietä. Lass-Malmasin talousrakennukset näkyvät maamerkkeinä maisemassa. Kirkko ja hautausmaa sijaitsevat maisemallisesti hienolla paikalla.

Rödje-Fantsin tilalla on vanhaa rakennuskantaa, josta osa näkyy puuston lävitse Uudelle Porvoontielle. Kappelintien ja Uuden Porvoontien tienoilla on useita vanhempia rakennuksia ja pihapiirejä, mm. Villan Slottet. Krogarsin pelloille avautuu näkymiä, jotka rikastuttavat tiemaisemaa.

Kun saavumme Östersundomin kartanon kulttuurimaisemaan, Lass-Bengtsin mäki erottuu edukseen maisemassa. Rakennus- ja kulttuurihistoriallisesti arvokasta mäkeä ympäröivät pelto- ja niittyalueet. Selkeärajaisen mäen komistuksena kasvaa monilajinen ja maisemassa hyvin erottuva puusto. Östersundomin kartano on maisemallinen kohokohta ja maamerkki, jonka soisi näkyvän paremmin tiemaisemassa. Kartanolle johtava puukuja sekä komeat aidan pylväät rytmittävät ja korostavat lähestymistä. Kuusiaidat rajaavat kartanon pihapiiriä ja puutarha-aluetta. Kartanon Stora Dammenilta mutkitteleva puro alittaa Uuden Porvoontien. Kohdalle on tehty uusi standardimainen silta, joka ei ota riittävästi huomioon kulttuurihistoriallisesti arvokasta ympäristöä.

Uuden Porvoontien ojitusta on myös kartanon kohdalla paranneltu ja kaivanto on suoraviivainen. Kartanon laajaa peltomaisemaa uhkaa osittainen umpeutuminen. Osa pelloista on niin alavaa, että ruovikko valtaa alaa. Samoin pelto-ojien varsien puusto kasvaa tiheämmäksi ja korkeammaksi peittäen näkymiä niin kartanolle kuin viljelymaisemaankin. Muutamista kohdista avautuu kuitenkin näkymiä kartanolle, Karlvikin hevostilalle, vanhalle koulumäelle sekä merelle päin ruovikkomaisemaan ja Karhusaaren suuntaan. Erityisen viehättävä ja harmoninen maisema avautuu ennen vanhan koulun mäkeä sekä koilliseen että kaakkoon.

Selkeästi erottuvat metsänreunat rajaavat peltoaukeaa. Erillinen tervaleppäsaareke tien eteläpuolella erottuu kumparemaisena metsäsaarekkeena ja sen edustalla on entistä laidunmaata, joka erottuu niittymäisenä.

Knutersintien risteys sekä uuden koulukeskuksen alueen rajautuminen tieympäristöön on jäänyt vähän keskeneräisen ja hoitamattoman oloiseksi. Knutersintien risteyksen ja Puroniityntien risteyksen välinen tieosuus on Uudella Porvoontiellä viehättävä osuus erityisesti topografian osalta. Maasto vuoroin laskee ja vuoroin nousee ja tarjoaa näkymiä pienten peltoalueiden yli aina merelle saakka.

Puroniityntien risteys on melko huomaamaton, mutta tunnelma ja tilavaikutelma muuttuvat dramaattisesti Puroniityntiellä. Puroniityntien itäpuolella kohoaa jyrkkä kallioseinämä kalliokasveineen.

Muut maisema-alueet

Puroniityntien tie- ja asutusmaisema

Puroniityntien luonne on pääosin metsäinen ja maisematila dramaattinen. Tien itälaidalla virtaa hyvin syvällä uomassaan puro, ja toisella puolen tietä kohoaa jyrkähköt kalliot. Etenkin Puroniityntien eteläpäässä kohoaa aivan tien vierestä erityisen hieno kallioseinämä. Dagverksbergetin kalliomäeltä avautuu näkymiä merelle. Tien itäpuolella on pientaloasutusta sekä koirien ulkoiluttajien suosima ”koirametsä”.

Ennen Porvoonväylän alitusta puro kulkee syvällä uomassaan, jonka reunoilla kasvaa laajahko saniaislehto. Puusto on painanteessa kuusivaltaista. Puroniityntien länsipuolen kallioalueelta on mahdollisuus Porvoontien ylitykseen, jos esim. kevyenliikenteen yhteystarvetta ilmenee. Porvoonväylän alituksen jälkeen on jälleen intensiivinen maisematila, kun molemmin puolin tietä kohoavat kalliomäet ja tie kulkee solassa. Tie seurailee purolaaksoa, joka on reheväkasvuinen ja lehtomainen. Ennen Ängskullan tilaa on pusikoituvaa ja umpeenkasvavaa entistä peltoa. Tie mutkittelee kauniisti kallioiden välissä ja mäkien yli. Ängskullan tila näkyy maisemassa omana kokonaisuutenaan. Jonkin verran ympärille on rakennettu uudisrakennuksia. Ängskullan tilalle johtaa puurivi ja tilan ympärillä on viljeltyä peltoa ja nurmipeltoa. Pihapiirissäkin on komeaa puustoa. Jossängenin tilalla on entinen peltoalue, joka on heinittynyt ja johon on istutettu monilajista puustoa. Alue on eräänlainen yksityinen puulajipuisto (arboretum). Kyseinen alue

Kuuset rajaavat Puroniityntietä, itäpuolella kulkee syvällä uomassaan puro saniaislehtoineen

Puroniityntien itäpuolella kohoaa vaikuttava jyrkänne

Ängskullan tila ja pihan puustoa

Koulukeskuksen takana on kapea sola ja jyrkänne

Ultunan tila peltoineen tuo vaihtelua tiemaisemaan

Vasemmalla: Knutersintien varrella ennen Landbota näkyy uutta rakentamista

Oikealla: Knutersintien maisema on pääosin metsäinen ja maasto kallioinen

on muuttumassa puoliavoimesta suljetumpaan maisemaan.

Puroniityntien loppupäässä, pienen lounaaseen viettävän pellon luoteiskulmassa on viehättävä pikku tila, jonne johdattelee tiensuuntaisesti istutettu koivurivi.

Knutersintien tie- ja asutusmaisema

Uudelta Porvoontieltä Knutersintielle käännyttäessä maamerkkinä kohoaa uusi koulukeskus. Koulukeskuksen ja tien välinen ympäristö on hieman keskeneräisen oloinen. Koulun itäpuolella kapeasta" laaksosta kohoaa komea kalliomäki Rödjan jyrkänteineen.

Porvoonväylän ylityskohta on toiminnallinen ja maisemallinen solmukohta. Sillalta avautuu näkymiä väylämaisemaan molempiin suuntiin. Ennen Landbon asuinaluetta on uutta rakentamista Knutersintien länsipuolella. Knutersintien itäpuolelta lähtee voimalinjan alta virkistysyhteys Sipoonkorpeen ja Stormossenin suolle. Landbon koillispuolella on pienialainen nurmipelto, josta asuinalue hahmottuu hyvin. Toisaalta pellon reunakasvillisuus tuo hieman hoitamattoman ilmeen. Knutersintien itäpuolella on viehättävä pieni kalliopaljastuma aivan tien reunassa.

Ylävällä selänteellä on metsäntuntua ja kallioisen maaston korkeuserot ovat voimakkaita. Knutersintien itäpuolelta lähtee kapea metsätie pellolle, jossa on metsästystorneja sekä riistapeltoviljelyä (kauraa). Pellon pohjoisreunametsä on eheä.

Metsäisen jakson jälkeen avautuu Ultunan tilan pienialainen peltomaisema. Tien itäpuolella on kaunis kallio. Peltoa rajaavat eheät metsänreunat etelässä, mut-

Gumbölen nauhamainen rinneasutus muodostaa viehättävän kokonaisuuden

Sotungintien varrella kasvaa komeita mäntyjä

Kusasin tila laidunalueineen on Sotungintien maiseman maamerkki

Näkymä Karhusaaren sillalta Kapellvikeniin

ta Ultunan tilan pohjoispuolella on pensoittuvaa reunaa ja istutettua lehtipuustoa. Ultunan tilan pohjoispuolella on hevostila, joka ei näy Knutersintien tiemaisemassa. Tilalla on useita laidunalueita.

Sotungintie, Krapuojan laakso ja Gumbölen kylämaisema

Uudelta Porvoontieltä Sotungintielle käännyttäessä tunnelma vaihtuu kylätiemäisemmäksi. Tie on kapeampi ja seurailee selänteen reunaa. Sotungintien koillisreunalla kasvaa komeita tienvarsimäntyjä, jotka erottuvat maisemassa. Attelan tila on porttimaisena kohteena pellon ja metsän välisessä reunavyöhykkeessä. Pitkin matkaa tien koillispuolella on hiekkaisesta maaperästä kertovia mäntyjä – osa hyvin kookkaitakin ja vanhoja. Hiekkaa on myös kaivettu, josta jäljellä muutamia kuoppia. Tien lounaispuolella, Krapuojan laaksossa, on kasvihuoneita, jotka eivät kuitenkaan sijoitu avoimeen maisematilaan. Näin ollen niistä ei ole maisemallista haittaa.

Sandbackan tila ja Gumbölen nauhakylä muodostavat viehättävän kokonaisuuden. Gumbölen kylä sijoittuu nauhamaisesti lounaaseen viettävään rinteeseen. Sotungintieltä avautuu näkymä Gumbölen kylään sekä pitkä näkymä peltolaakson yli luoteeseen. Gumbölen tiloja ovat mm. Källbacka ja Solberga. Krapuojan viljelymaiseman maamerkkinä on Kusasin tila hevostalleineen ja -laitumineen sekä kalliosaarekkeineen. Porvoonväylän lähettyvillä oleva Mutarsin tila muodostaa punamullattuine rakennuksineen ja nurmilaitumineen kauniin kokonaisuuden, joka näkyy vilaukselta myös Porvoonväylältä.

Karhusaaren tie- ja saaristomaisema

Karhusaarentie ja Karhusaari edustavat saaristomaisemaa. Korkeat ruovikkoalueet reunustavat Karhusaarentietä

molemmin puolin, näkymiä avautuu vasta siltapaikoilta avoimeen vesipintaan. Karhusaaren maastomuodot ovat vaihtelevia ja tiestö seurailee melko hyvin topografiaa. Venesatama on toiminnallinen ja maisemallinen solmukohta, josta näkyy upeasti merelle. Kasaberget on Karhusaaren näköalapaikka ja suurmaisemassa erottuva kalliomäki. Björntorpin tila edustaa saaren vanhaa rakennuskantaa. Rakennukset näkyvät Korsnäsin rannoilta.

Talosaaren tie- ja kartanomaisema

Talosaarentieltä avautuva viljelymaisema ja Husön kartano ja hevostila sekä Talosaari ja Ribbingö sijoittuvat mannerrannikon ja saariston vaihettumisvyöhykkeelle. Aiemmin saarina olleet Talosaari ja Ribbingö ovat maankohoamisen seurauksena liittyneet ruovikoin ja alavine peltoineen ja laidunalueineen mantereeseen.

Talosaarentie seurailee kauniisti kalliometsäselänteen koillisreunaa. Reuna muodostaa eheän ja voimakkaan rajan avotilaan. Tieltä avautuu pitkiä näkymiä viljely- ja ruovikkoalueelle. Marbacken erottuu omana mäkenään pellon keskeltä. Luonnonsuojelualueen yli merelle Granön suuntaan avautuu komeita näkymiä. Luonnonsuojelualueella ruovikoineen on myös maisemallista merkitystä Bruksvikenin lahdella.

Husön hevostilan maisema on harmoninen laidunalueineen ja rakennuksineen. Husön tilalta itään rantalaitumien ja -niittyjen sekä ruovikon yli avautuva maisematila on upea. Talosaaren kallioiset mäet, kuten myös Ribbingön niemi rajaavat Torpvikenin lahdesta intensiivisen maisematilan. Luonnonsuojelualueella rantaniittyineen ja ruovikoineen on maisemallista merkitystä. Talosaaren niemeltä avatuu hienoja näkymiä merelle. Talosaaren koilliskärjessä on uimapaikka ja alueella kulkee useita hevospolkuja.

Vikkullantien viljely- ja saaristomaisema

Uudelta Porvoontieltä etelään lähtevä Vikkullantien seurailee kalliometsäselänteen reunaa ja mutkittelee hienosti – tosin tie on osittain huonokuntoinen. Rinteessä on muutamia yksittäistiloja. Kasabergetin kohdalla tilantuntu on intensiivinen.

Talosaarentien viljelymaisemaa

Husön kartano- ja ratsastustilan harmonista laidun- ja rantaniittymaisemaa

Talosaarentieltä avautuu näkymä Bruksvikenin lahdelle

Kasaberget on näköalapaikka ja suosittu retkikohde

Vikkullantieltä avautuu pitkiä näkymiä merelle, peltolaaksoa reunustavat metsät ovat eheät

Talosaaren niemeltä avautuu hienoja näkymiä merelle

Tie kulkee kapeassa solassa. Solassa on myös hevostila talleineen. Solan jälkeen maisema avautuu mereen viettävän kapean peltolaakson yli aina merelle saakka. Porvarinlahti kimmeltää näkymän päätteenä. Mäkialueen (mm. Kantarnäsberget) reunat ovat eheät ja kauniisti kaartuvat.

Rantamaisema

Rantamaisema on liitosalueella monipuolinen ja rantaviiva mutkitteleva. Rannat ovat kallioisia tai matalampia ruovikkorantoja. Kapeat salmet ja lahdet ovat tyypillisiä alueella. Karhusaari on suurin saarista ja erottuu mantereesta kapeiden salmien välityksellä. Karhusaaren voimakkaat maastonmuodot erottuvat suurmaisemassa liitosalueelta katsottaessa. Karhusaaren etelä- ja kaakkoisosista avautuu pitkiä näkymiä merelle. Meren ja saariston tuntua ja läheisyyttä löytyy myös Korsnäsissä, Talosaaressa ja Ribbingössä. Porvarinlahti työntyy kapeana aina Mustavuorelle saakka. Laajat ruovikkoalueet hallitsevat Östersundomin itäpuolisisa ranta-alueita. Ruovikot kasvavat korkeina, joten ne peittävät näkymiä. Kapeat avoimina pidettävät salmet mahdollistavat kulun merelle ja avaavat kauniita näkymiä.

Vuosaaren satama sekä täyttömäki hallitsevat maisemaa liitosalueen lounaisosassa. Liitosalueen kaakkoispuolella sijaitsee iso saari, Granö.

Huson kartanomaisemaan liittyvä Torpvikenin lahden suojelualueella rantaniittyineen ja ruovikoineen on maisemallisia arvoja. Maisematilaan liittyvät olennaisesti laiduntavat hevoset, rantalaidun ja vyöhykkeinen ruovikko sekä tilan päätteenä siintävä meri. Kokonaisuus on harmoninen.

Talosaarentien tie- ja viljelymaiseman päätteenä avautuu näkymä Bruksvikenin lahden suojelualueelle. Myös tällä lahdella on maisemallisia arvoja. Kokonaisuus muodostuu mutkittelevasta Talosaarentiestä, viljely- ja rantamaisemasta ruovikoineen ja merinäköaloineen.

Karhusaaren länsi- ja lounaispuolen laajoilla ruovikoilla on visuaalista merkitystä, mutta toisaalta ne peittävät keskeisiä historiallisia näkymiä Östersundomin kartanolle sekä Kappelille päin ja päinvastoin kartanon ja Kappelin yhteyden meren suuntaan.

Kasabergetillä ja Mustavuorella on maisemallista merkitystä näköalapaikkoina ja suurmaisemassa näkyvinä elementeinä. Porvarinlahti on maisemallisesti merkittävä etenkin eräänlaisena puskurivyöhykkeenä ja kontrastina suurimittakaavaiselle Vuosaaren satama-alueelle.

2.4 Kasvillisuus

Alueen kasvillisuutta on tarkasteltu yleispiirteisesti maastossa maiseman kannalta merkittävillä alueilla, kuten avotilojen reunavyöhykkeissä. Lisäksi on hyödynnetty Liitosalueen eteläosan kasvillisuusselvitystä (Enviro 2008) sekä pohjoista puoliskoa käsittelevää Sipoonkorpi – luontoselvitys ja nykyinen virkistyskäyttö -julkaisua (Honkanen 2006). Näiden selvitysten pohjalta on koottu yleispiirteinen kasvillisuuskartta, johon on rajattu maiseman kannalta merkittäviä kallioalueita, lehtoja, puroja ja kosteikkoja. Pohjoisosasta on rajattu lisäksi suoalueita. Kasvillisuuskartta ei ole kattava koko alueesta, vaan tuo esille maisemassa erottuvia kasvillisuuden erityispiirteitä, joita voidaan ottaa huomioon suunnittelussa.

Selvitysalue on kasvillisuudeltaan monipuolinen. Sipoonkorven mosaiikki koostuu kalliomänniköistä, kallioiden välisistä kosteammista ja rehevämmistä painanteista, soista suokasveineen ja purolaaksoista lehtoineen. Purolaaksot (Krapuoja, Stora Dammen ja siihen liittyvät ojat, Puroniityntien puro) ulottuvat myös selvitysalueen eteläosiin ja sitä kautta liittyvät mereen. Saaristomaisen eteläosan kasvillisuus on asutuksen, viljelyn ja laidunnuksen yhteydessä kulttuurivaikutteista, mutta myös kallioiden karuja männiköitä näköalapaikkoineen (mm. Kasaberget, Dagsverksberget ja Karhusaaren Kasaberget), rinteiden kuusivaltaisia tuoreita tai lehtomaisia sekametsiä tai meren rantojen tervalepikköa ja kosteikkoa laajoine ruovikoineen ja rantaniittyineen. Saaristomaisemasta kertovat myös avoimilla paikoilla kookkaiksi ja kilpikaarnaisiksi kasvaneet männyt. Seuraavassa on esitetty keskeisten kulttuurimaisemien

(Östersundomin kartanon kulttuurimaiseman ja Husön kulttuurimaisema) kasvillisuutta.

Östersundomin kartanon kulttuurimaisema

Alueen kasvillisuus on kulttuurivaikutteista. Erityisesti Östersundomin kartanon ympäristössä kasvaa runsaasti jalopuustoa ja tyypillistä kulttuuriympäristön koristekasvilajistoa. Peltoaluetta reunustavien selänteiden kasvillisuus on kallioisilla lakialueilla pääasiassa mäntykuusivaltaista sekametsää. Peltojen rajalla metsien reunavyöhykkeet ovat kehittyneet monikerroksellisiksi ja -lajisiksi. Lehtipuuvaltaisten reunavyöhykkeiden pääpuulajit ovat koivu, haapa raita, tuomi ja pihlaja. Paikoitellen reunavyöhykkeillä kasvaa myös vaahteraa. Uuden Porvoontien ympäristössä kasvillisuutta leimaa merellisyys. Tien eteläpuolella avautuu laaja ruovikkoalue, jota reunustaa tien penkereelle muodostunut kujannemainen tervaleppärivi.

Husön kulttuurimaisema

Talosaarentien maisemassa pitkälle näkyvä reunametsä on lehtomaista kangasta (raitaa, haapaa, kuusta, koivua, vaahteraa) sekä kuusivaltaista tuoretta kangasta. Tiehen rajautuvalla kallioalueella kasvaa mäntyä ja sen alarinteessä sekametsää. Peltoalueen saarekkeissa kasvaa kuusi- ja koivuvaltaista sekametsää. Ribbingön niemekkeen kohdalla tien varrella kasvaa komea lehtikuusi ja isoja mäntyjä. Ribbingön Torpvikeniä rajaava pohjoisreuna on kuusivaltaista lehtomaista kangasta. Husön eteläpuolella on lehtomainen entinen hakamaa ja kosteikkoa ja lehtoa. Husön luoteispuolella oleva metsäsaareke on kerroksellinen ja laidunnuksen ansiosta reunapuusto on kaunista; komeita mäntyjä, koivua, vaahteraa, haapaa. Sisäosiltaan saareke on lehtomaista kangasta. Talosaaren kasvillisuus vaihtelee kartanon kulttuurivaikutteisesta pihapuustosta ja puukujanteista monilajiseen, kerrokselliseen reunametsään, joka osaltaan rajaa Torpvikeniä. Reunavyöhykkeessä kasvaa mäntyä, kuusta, koivua, tammea, vaahteraa, pihlajaa. Itärannoilla tervaleppää ja pohjoisrannalla kuusivaltaista lehtomaista kangasta. Talosaaren keskellä on kaunis kallioinen alue mäntyineen.

2.5 Nykyinen virkistyskäyttö

Virkistysreitit

Ulkoilu

Alueella sijaitsee nykyisin runsaasti patikointireittejä ja polkuja erityisesti Porvoonväylän pohjoispuolella, josta on hyvät yhteydet Sipoonkorven ulkoilualueelle. Reitit ovat suurimmaksi osin itsestään syntyneitä kulku-uria maastossa, eikä niitä ole varsinaisesti perustettu.

Sipoonkorpeen on tehty vuonna 2007 ulkoilureittisuunnitelma, jonka eteläosa ulottuu selvitysalueelle. Suunnitelmassa esitetty ulkoilureittiverkosto noudattelee pääosin olemassa olevaa polkuverkostoa, mutta sitä on esitetty viitoitettavaksi / parannettavaksi. Selvitysalueelle on esitetty kaksi 3,5 metrin levyistä ulkoilureittiä sekä hiihtoreitit. Molemmat ulkoilureitit sijoittuvat Landbon lähistölle. Lisäksi Landbon länsipuolelta on linjattu hiihtoyhteys Vantaan puolelle.

Pyöräily

Selvitysalueen läpi kulkee valtakunnallinen pyörämatkailureitti. Reitti tulee Vuosaaren täyttömäeltä Vikkullantietä Uudelle Porvoontielle ja jatkaa sen vierustaa kohti itää. Alueella ei ole maastopyöräilyreittejä.

Ratsastus

Alueen länsireunalla Vantaan puolella kulkee ratsastusreitti. Varsinaisella selvitysalueella on myös runsaasti hevostiloja, mutta virallisia ratsastusreittejä ei ole osoitettu. Ratsastusreiteille on kuitenkin sosiokulttuurisen selvityksen perusteella tarvetta.

Toiminnot ja kohteet

Lintujen tarkkailu

Selvitysalueella sijaitsee yksi lintutorni Porvarinlahdella, joka ei kuitenkaan sijaitse linnustollisesti merkittävällä havaintopaikalla. Nykyisin lintujen tarkkailu tapahtuu maastossa. Uudenmaan lintupaikkaoppaan mukaan hyviä tarkkailupaikkoja ovat:

- Kasaberget
- Bruksviken / Kantarnäsintie
- Torpviken / Talosaaren kärki
- Kapellviken / Långörintie
- Karlvik / Karhusaarentie

Kasabergetin yhteydessä sijaitsee myös paikoitusalue Vikkulantien varressa.

Ratsastus

Selvitysalueella sijaitsee yhteensä kuusi tallia, joista kolmella on ratsastuskoulutoimintaa. Ratsastuskoulut ovat:

- Poni-Haka (Vikkullantie)
- Husön ratsastuskeskus (Talosaari)
- Karlvikin poniratsastuskoulu (Östersundomin kartano)

Veneily

Selvitysalueella sijaitsee kaksi pienvenesatamaa. Vikkullantien päässä Porvarinlahdessa Vantaan kaupungin venesatama. Karhusaaressa sijaitsee asukasyhdistyksen omistama venesatama.

Leikkipaikat, kentät, uimapaikat

Alueella sijaitsee leikkikenttiä lähinnä päiväkotien sekä Sakarinmäen koulun yhteydessä. Lisäksi Landbossa sijaitsee pelikenttä Landbontien varressa ja Karhusaaressa Karhusaarentien varressa. Karhusaaren eteläpuolella Skadaholmenissa sijaitsee asukasyhdistyksen uimaranta. Korsnäsistä löytyy myös asukasyhdistyksen uimapaikka. Myös Talosaaressa sijaitsee uimapaikka.

Muut toiminnot

Selvitysalueella sijaitsee kaksi maastojousiampumarataa. Toinen sijaitsee Talosaaressa Kantarnäsintien länsipuolella ja toinen Porvoonväylän pohjoispuolella Storträskistä itään.

Storträskiin on istutettu pyyntikokoisia kirjolohia ja yksityinen kalastuskerho myy lammelle kalastuslupia. Luontaisesti lammessa on haukea ja ahventa. Kalastuskerho on myös rakentanut alueelle pitkospuut, sekä lammen etelärannalle tulentekopaikan.

Selvitysalueen pohjoisosissa harrastetaan aktiivisesti myös metsästystä. Riistaeläimistä tärkein on hirvi.

Porvoonväylän eteläpuolella Puroniityntien länsipuolella on noin 50 hehtaarin laajuinen Helsingin kaupungin omistama koirametsä, joka on tarkoitettu koirien ulkoiluttamiseen ja kouluttamiseen. Koirametsän yhteydessä sijaitsee parkkipaikka.

3 Maankäytölliset suositukset maisemasuunnittelun näkökulmasta

3.1 Maiseman mahdollisuudet

Seuraavissa suosituksissa lähtökohdaksi on otettu maiseman muuttuminen voimakkaasti. 30 000 asukkaan sijoittaminen alueelle sekä "pienen ja matalan" rakentaminen tulevat viemään tilaa merkittävästi. Monikaan alue ei tule säilymään muuttumattomana. Seuraavassa tarkastellaan, millaisia mahdollisuuksia alue voi maisemallisesti tarjota ja haetaan linjausta siitä, missä määrin erityyppiset alueet kestävät muutoksia.

Liitosalueen jatkosuunnittelussa alueen vahvuuksia kannattaa hyödyntää. Alueelta löytyy edustavia viljelyalueita, maisemallisesti hienoja reunavyöhykkeitä, maisemakuvaa rikastuttavia pienvesistöjä sekä vaikuttavia kallioalueita. Olisi suotavaa, että alueen maisemarakenne voisi vielä rakentamisen jälkeenkin hahmottua alueella liikkujalle. Näin voidaan säilyttää paikan henkeä ja maisemallisia ominaispiirteitä. Selänteet ja laaksovyöhykkeet eivät saisi puurotua rakentamisen seurauksena.

Selännealueet

Selännealueille rakennettaessa tulisi maastonmuodot ottaa huomioon. Suurmaisemassa näkyviä kallioalueita ja näköalapaikkoja voidaan hyödyntää osana virkistyskäyttöä ja viherverkostoa. Jylhät kalliomuodostumat luovat alueelle identiteettiä. Kaikkein korkeimmat kohdat tulisikin mahdollisuuksien mukaan jättää rakentamisen ulkopuolelle. Maisemallisesti vaikuttavimpia kallioalueita suunnittelualueella ovat Kasaberget, Karhusaaren Kasaberget, Rödjan ja Dagsverksberget. Maastonmuotoja on tarpeen hyödyntää rakennusten ja katuverkoston sijoittelussa. Rakentamisen tulisi tukeutua topografiaan. Pienipiirteisessä maisemassa korttelit ja katuverkosto eivät saisi olla liian suoraviivaisia. Vaihtelevat maastonmuodot tarjoavat oivallisen lähtökohdan orgaaniselle rakenteelle. Selännealueilla rakentaminen voisi ainakin paikoitellen olla laakso- ja vaihettumisvyöhykealueita hieman korkeampaa (esimerkiksi kolmikerroksista). Rakennusten massoittelun tulisi myötäillä maaston muotoja. Useammasta asunnosta koostuva rivitalonomainen rakennus voisi esimerkiksi jakautua noppamaisiin osiin ja polveilla sekä sivu- että korkeussuunnassa.

Vaihettumisvyöhykkeet

Etelään, länteen ja lounaaseen suuntautuvat selänteiden ja laaksonpohjien väliin jäävät niin kutsutut vaihettumisvyöhykkeet ovat pienilmastollisesti rakentamisen kannalta edullisimpia alueita. Myös maiseman kannalta rakentaminen usein sopii näille alueille. Rakentaminen on perinteisesti sijoittunut vaihettumisvyöhykkeeseen. Myös varhainen tiestö on usein sijoittunut tälle alueelle. Vaihettumisvyöhykkeessä rakennukset voisivat olla korkeudeltaan pääsääntöisesti matalampia (esimerkiksi 1½-2-kerroksia). Mitä etäämmäksi selänteistä ja kumpareista edetään, sen matalampaa rakentaminen voisi maiseman kannalta olla.

Peltoalueet

Kulttuurihistoriallisesti edustavimpien pelto- ja niittyalueiden säilyttäminen osana viheralueverkostoa sekä pääpiirteissään avoimena on toivottavaa. Peltoalueiden ei tarvitse säilyä täysin muuttumattomina eikä välttämättä myöskään kaikilta osin perinteisellä tavalla hoidettuina. Olennaista on, että ne säilyvät hengeltään avoimina esimerkiksi maisemapeltoina tai pelinurmina. Viljely- tai niittyalueista heikoimmin muutoksia sietävät Husön kartanoa ympäröivät laidun- ja niittyalueet, valtaosa Talosaarentien itäpuolisesta viljelylaaksosta, valtaosa Kantarnäsbergetin lounaispuolisesta viljelyalueesta, Kusasin ja Mutarsin peltoalueet, Björkuddenin lähiympäristön rantaniityt ja viljelyalue pääosin, Östersundomin kartanon välittömässä lähiympäristössä olevat pellot (noin 1/4 viljelyaukeasta) sekä Lass-Bengtsin mäkeä kehystävät pellot.

Yleisesti ottaen suunnittelualueen pelto- ja niittyalueet sijoittuvat monin paikoin varsin alavalle maalle, eikä niille rakentaminen näin ollen ole kovin järkevää muun muassa tulvariskin ja epäedullisen pienilmaston vuoksi. Toisaalta tiiviillä rakentamisella voidaan pääsääntöisesti parantaa pienilmastoa. Myös tulvariskiä voidaan tietyillä toimenpiteillä vähentää.

Nykyisille peltoalueille rakennettaessa rakentaminen tulisi ensisijaisesti sijoittaa avoimien alueiden reunamille tukeutuen ympäröivien selänteiden tai kumpareiden muotokieleen. Avoimien maisematilojen yhteydessä – viljelysmaisema-alueilla – ja aivan erityisesti kulttuurimaisemallisesti merkittävillä alueilla tulisi ensisijaisesti välttää massiivista rakentamista. Rakentaminen saisi olla korkeintaan kaksikerroksista. 1-1½-kerroksinen rakentaminen olisi suositeltavaa. Mitä etäämmäksi entisen pellon reunasta edetään, sen matalampaa rakentamisen tulisi olla. Avoimen ja rakennetun välille olisi toivottavaa kehittää uusi monikerroksellinen puista ja pensasistutuksista koostuva reuna. Asiaa on tarkemmin käsitelty kohdassa "Reunavyöhykkeet".

Reunavyöhykkeet

Hienoimpien reunametsävyöhykkeiden säilyttäminen ainakin osittain on toivottavaa. Reunapuuston ei tarvitse muodostaa muurimaista, tasapaksua peittävää elementtiä vaan paikoin pehmentää rakentamisen synnyttämää vaikutelmaa tai muodostaa monipuolinen, "elävä" reuna avoimen ja rakennetun välille. Reunapuustolla voidaan myös korostaa maaston muotoja. Toisaalta rakentamisella voidaan rytmittää reunavyöhykkeitä.

Mikäli rakennuskohteena on kumpare tai suurikokoinen saareke, tulisi olevaa kasvillisuutta säästää niin paljon kuin mahdollista. Pienet saarekkeet tulisi jättää kokonaan rakentamatta. Olevaa kasvillisuutta voidaan täydentää ja suojakasvillisuudeksi istuttaa kuivan/ kuivahkon paikan lajeja, kuten: mäntyjä, pihlajaa,

Hahmotelma rakentamisen sijoittelusta selännealueilla ja pelloilla. Peltoalueille rakennettaessa rakentaminen tulisi ensisijaisesti sijoittaa avoimien alueiden reunamille tukeutuen ympäröivien selänteiden tai kumpareiden muotokieleen.

koivua, katajaa, tuomea ja marjovia pensaita.

Peltoalueilla avoimen ja rakennetun välille olisi toivottavaa kehittää uusi kerroksellinen reunavyöhyke. Reunaistutusten ei tarvitse muodostaa näköestettä rakennetun ja avoimen välille vaan pehmentää rakentamisen synnyttämää vaikutelmaa ja rikastaa maisemakuvaa. Pelloilla suojakasvillisuudeksi kannattaa valita lehtipuustoa ja puutarhakasvillisuutta. Lajistosta mainittakoon vaahtera, koivu, pajuista esimerkiksi raita, tammi, jalava ja pihlajat. Joukkoon voidaan istuttaa vähäisessä määrin havupuustoa talvikautta silmällä pitäen. Pensaslajeista sopivia ovat: pähkinäpensas, tuomi ja isotuomipihlaja. Tontin puolelle voidaan edellisten lisäksi istuttaa esimerkiksi syreeniä ja omenapuita. Kadun puolelle ja tonttien väliin voidaan istuttaa pensasaitoja mutta pellon vastaiselle rajalle tulisi kehittää vapaasti kasvava suojavyöhyke, jotta vaikutelma olisi mahdollisimman luonnollinen. Joissakin tapauksissa, mikäli erityisesti kaivataan selkeää jyrkkälinjaista rajausta, kuusiaita voi olla hyvä ratkaisu myös pellon vastaiselle rajalle. Suojavyöhykkeestä saadaan luonnollisen kaltainen istuttamalla alueelle useita eri pensas- ja puulajeja sekaisin. Luontevan vaikutelman aikaan saamiseksi olisi suotavaa, että istutettavat taimet olisivat vähän erikokoisia.

Vaihettumisvyöhykkeen tai rinteen ollessa rakennuskohteena ja rajautuessa viljelymaisemaan olisi niin ikään toivottavaa kehittää uusi suojavyöhyke. Sen tulisi muodostua sekä lehti- että havupuustosta. Suojavyöhykkeen lajeja voivat olla muun muassa vaahtera, pihlaja, koivu, mänty, kataja ja raita. Kuustakin voidaan istuttaa jonkin verran joukkoon. Suojavyöhykkeestä tulisi kehittää mahdollisimman luonnollinen.

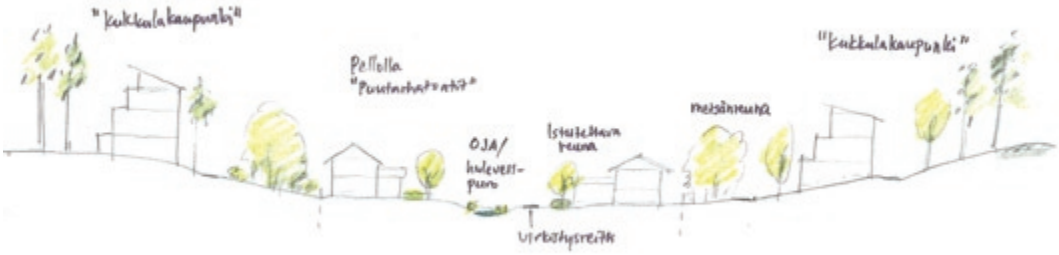

Aluepoikkileikkaus samaiselta alueelta. Keskellä kulkevaan ojaan ohjataan alueen hulevesiä. Ojaa seurailee virkistysreitti.

Näkymä Krogarsin pelloille ja reunavyöhykkeille sekä saarekkeille

Lampi, jonka ympäristö palvelee virkistyskäyttöä, Vantaan Ristipuron alueelta.

Puroalueet, ojat, painanteet

Suunnittelualueelle sijoittuvia purolaaksoja sekä pienvesistöjä, kuten lampia ja niiden välitöntä läheisyyttä, kannattaisi hyödyntää osana viherverkostoa. Virkistysreiteistä saisi monipuolisia ja kiinnostavia ohjaamalla ne tällaisten alueiden kautta. Olemassa oleviin puro- ja ojapainanteisiin kannattaa myös ohjata alueen hulevesiä ja viivyttää niitä painanteissa tai niiden yhteyteen mahdollisesti muodostuvilla kosteikkoalueilla. Suunnittelualueelle sijoittuvien lampien välitön ympäristö, Östersundomin kartanon lounaispuolinen purolaakso sekä siihen liittyvä Stora Dammen olisi suositeltavaa jättää rakentamisen ulkopuolelle.

Hahmotelma Puroniityntien ympäristön rakentamisesta: purolaakson yli voitaisiin rakentaa useita siltoja ja hyödyntää puropainannetta alueen hulevesien keräämiseen sekä virkistyskäyttöön.

Aluepoikkileikkaus samaiselta alueelta

Purolaakson yli voitaisiin rakentaa esimerkiksi kuvassa olevan kaltaisia siltoja. Kuva on Vantaalta Rekolanojalta.

Rantaraitti voisi paikoitellen olla kuvassa olevan rantarakenteen kaltainen.
(Kuva: Taina Tuominen)

Husön ratsastuskeskuksen hevosia

Ranta-alueet

Ruovikoituneita ranta-alueita on suunnittelualueella todella runsaasti. Rantaviiva ja avovesi ovat paenneet monin paikoin kauas. Vesipinnan avaaminen ruovikoituneilla alueilla olisi paikoitellen toivottavaa, erityisesti Östersundomin kartanon kohdalla Uuden Porvoonväylän eteläpuolella sekä kirkon lähettyvillä. Ruopattavat vesiväylät voisivat ainakin osin olla pitkänomaisia ja salmimaisia hakien esikuvaa suunnittelualueen maisemarakenteelle ominaisista kapeista, salmimaisista lahdista.

Rantarakentamista suunniteltaessa kannattaa pitää mielessä, että myös luonnontilainen ranta voi olla hieno ja muodostaa upean kontrastin rakennetulle rannalle.

Koko suunnittelualueen lävitse kulkevan rantaraitin rakentaminen olisi toivottavaa. Näin jokaisella olisi oikeus päästä nauttimaan meren läheisyydestä. Ruovikkoalueilla rantaraitti voitaisiin toteuttaa pitkospolkuperiaatteella. Pitkospolun tulisi olla laiturimainen ja riittävän leveä, jotta käyttäjäryhmä voisi olla mahdollisimman monipuolinen.

Rakentaminen arvorakennusten läheisyydessä

Arvokkaiden rakennusten lähiympäristössä uusien rakennusten massoitteluun, arkkitehtuuriin, muotokieleen, mittasuhteisiin, materiaalivalintoihin ja väritykseen tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Uusi rakentaminen voi tyyliltään poiketa vanhasta, arvokkaasta rakennuksesta tai rakennusryhmästä mutta sen tulee itsessään muodostaa hillitty, harmoninen kokonaisuus, joka ei ole ristiriidassa arvorakennuksen kanssa eikä vie tältä voimaa vaan pikemminkin pyrkii nostamaan tämän jollakin tapaa jalustalle. Uusi rakentaminen voi toki muodos-

taa myös mielenkiintoisen vuoropuhelun arvorakennuksen tai rakennuskokonaisuuden kanssa.

Viihtyisä ulkoilureitti metsässä voisi olla kuvassa olevan kaltainen

Virkistyskäytön alustavia ideoita

Viherverkoston rungon kannattaisi moottoritien eteläpuolella rakentua pelto- ja purolaaksojen varaan.

Jatkosuunnittelun tavoitteena on hevosurheilun osalta nykyisten ratsastustallien hyödyntäminen ja monipuolisen ratsastusreitistön luominen alueelle mm. ratsastusreittiyhteyden muodostaminen Husön suunnalta Sipoonkorpeen.

Suunnittelualueelle kannattaisi luoda mahdollisimman monipuolinen ja kiinnostava virkistysreittiverkosto hyödyntämällä ranta- ja ruovikkoalueita, pienvesistöjen läheisyyttä, näköalapaikkoja, reunavyöhykkeitä ja saarekkeita.

Reitistö tulisi linjata mahdollisimman erityyppisten alueiden kautta. Herkät tai kulutusta muuten heikosti sietävät alueet tulisi jättää pääreitistön ulkopuolelle sivupolun varteen. Näin ainoastaan todella viitseliäät ja asiasta kiinnostuneet vaivautuisivat kyseisille alueille. Herkillä alueilla kulkua voidaan ohjata pitkospuupoluilla ja näin vähentää aluskasvillisuuden kulumista.

Pienvesistöjä ja niiden välitöntä ympäristöä kannattaisi hyödyntää retkikohteina sekä kalastamiseen. Mikäli pienvesissä ei ole riittävästi kalakantaa, voitaisiin harkita kalan istuttamista joihinkin lampiin, kuten Storträskin kohdalla on jo tehtykin.

Ruovikkoalueille tulisi rakentaa riittävän leveitä pitkospuupolkuja tai laiturimaisia lastenrattaiden, vaunujen, rollaattoreiden ja pyörätuolien mentäviä kävelytasoreittejä. Näin mahdollistettaisiin monille käyttäjäryhmille pääsy rannan tuntumaan.

Stora Dammenin ympäristö soveltuu erittäin hyvin virkistyskäyttöön

Ruovikkoalueille toteutettavat kävelytasot voisivat olla esimerkiksi kuvassa olevan kaltaisia. Kuva Tukholman Hammarby Sjöstadista. (Kuva: Taina Tuominen)

Lähdeluettelo

Karttalähteet

Maakirjakartta 1690: 1600-luvun maakirjakartat. Valmistumisaika 1690. Tekijä Lars Forsell. Kansallisarkisto.

Tiluskartta 1698: Charta Vppå Gumböhle i Sibbo. Valmistumisvuosi 1698. Tekijä Samuel Brotherus. Kansallisarkisto.

Pitäjänkartta 1750-l: Sipoon pitäjänkartta todennäköisesti 1750-luvulta.

Isojakokartta 1781: Charta öfwer Östersundom Byss Ägor uti Sundom Capell och Sibbo Socken Borgå Härad och Nylands Län afmåtte år 1781 af Johan Bonej genom Ernst Johan Salmen. Kansallisarkisto.
Saman kartan alkuperäinen E. J. Salmenin mittauskartta. Uudenmaan läänin maanmittauskonttorin arkisto.

Pitäjänkartta 1840-l: Pitäjänkartta 2043 07 Helsinki. Valmistumisaika 1840-luku. Maanmittaushallituksen kartta-arkisto. Kansallisarkiston digitaaliarkisto.

Björkudden 1868: Karta öfver Willan Björkudden belägen inom Karlvikberustade säteris egor uti Östersundom by, sibbo socken och Nylands län; affattad år 1868 af G. A. Kajanus. Kansallisarkisto.

Senaatinkartta 1873: Senaatinkartasto. Valmistumisaika 1873. Maanmittaushallituksen kartta-arkisto. KSV:n karttavarasto.

Venäläinen topografikartta 1911:
Venäläinen topografikartta Östersundomin, Västersundomin ja Västerkullan alueesta. Valmistumisvuosi 1911. Maanmittaushallituksen kartta-arkisto. KSV:n karttavarasto.

Pitäjänkartta 1929: Pitäjänkartta 1:20 000. Lehti 668/256 Östersundom. Täydennysmittaus 1929. Maa- ja metsätalousministeriön tietopalvelukeskuksen kartat.

Peruskartta 1:20 000.

Maaperäkartta 1:20 000, karttalehti 204307 / Östersundom selitteineen (http://weppi.gtk.fi)

Sipoon kunta. Rakennuskiellot ja toimenpiderajoitukset. 8.1.2008.

Sipoon kunta. Yleiskaava 2025. Luonnos 13.2.2007.

Sipoon kunta. Yleiskaava 2025. Ehdotus 26.2.2008.

Kirjallisuus

Enviro / Heinonen, Markku & Lammi, Esa (2008). Liitosalueen eteläosan kasvillisuusselvitys.

Honkanen Jarmo (2006). Sipoonkorpi – luontoselvitys ja nykyinen virkistyskäyttö.

Honkanen Jarmo (2007). Ulkoilureittisuunnitelma ja luontoselvitys.

Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Puustinen, Tuulia (2008). Liitosalueen rakennettu kulttuuriympäristö.

Itä-Uudenmaan liitto, Itä-Uudenmaan maakuntamuseo, Museovirasto, rak. hist. osasto (2007). Itä-Uudenmaan rakennetun kulttuuriympäristön selvitys (RAKU), Itä-Uudenmaan liiton julkaisu 90.

Itä-Uudenmaan maakuntakaava 23.10.2007.

Koivula M., Juvonen A., Savelainen M., Södersved J. & Virta K. (toim.) 2000: Uudenmaan lintupaikkaopas. - Helsingin Seudun Lintutieteellinen Yhdistys Tringa ry.

Museovirasto, Suhonen, V.-P. (2007). Sipoon historiallisen ajan muinaisjäännösten inventointi vuonna 2007.

Museovirasto, Ympäristöministeriö (1993). Rakennettu kulttuuriympäristö – Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16.

Sipoon kunta / Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy, Ympäristötoimisto Oy (2006). Sipoon kunnan kulttuuriympäristö- ja rakennusperintöselvitys.

Sipoon kunta, Museovirasto / Koivisto, Satu (2007). Sipoo, manneralueen esihistoriallisen ajan ja saariston esihistoriallisen sekä historiallisen ajan muinaisjäännösten inventoinnit.

Sipoon kunta / Suunnittelukeskus Oy (2000–2001). Itäsalmen asemakaavamuutoksen maisemaselvitys.

Suomen ympäristökeskus, Luontoyksikkö / Husa Jukka ja Teeriaho Jari (2004). Luonnon- ja maisemansuojelun kannalta arvokkaat kallioalueet Itä-Uudellamaalla. Luonnos 10.12.2004.

Uudenmaan ympäristökeskus, Suikkari Eeva (2007). Östersundomin ruovikkoalueen yleissuunnitelma. Uudenmaan ympäristökeskuksen raportteja 4/2007.

Vantaan kaupunki. Muukka, Laura & Mäkynen, Anne (2005). Kulttuurimaisemaselvitys. Kaupunkisuunnittelu.

Ympäristöministeriö – Ympäristönsuojeluosasto. Maisema-aluetyöryhmän mietintö I. Maisemanhoito. Mietintö 66/1992.

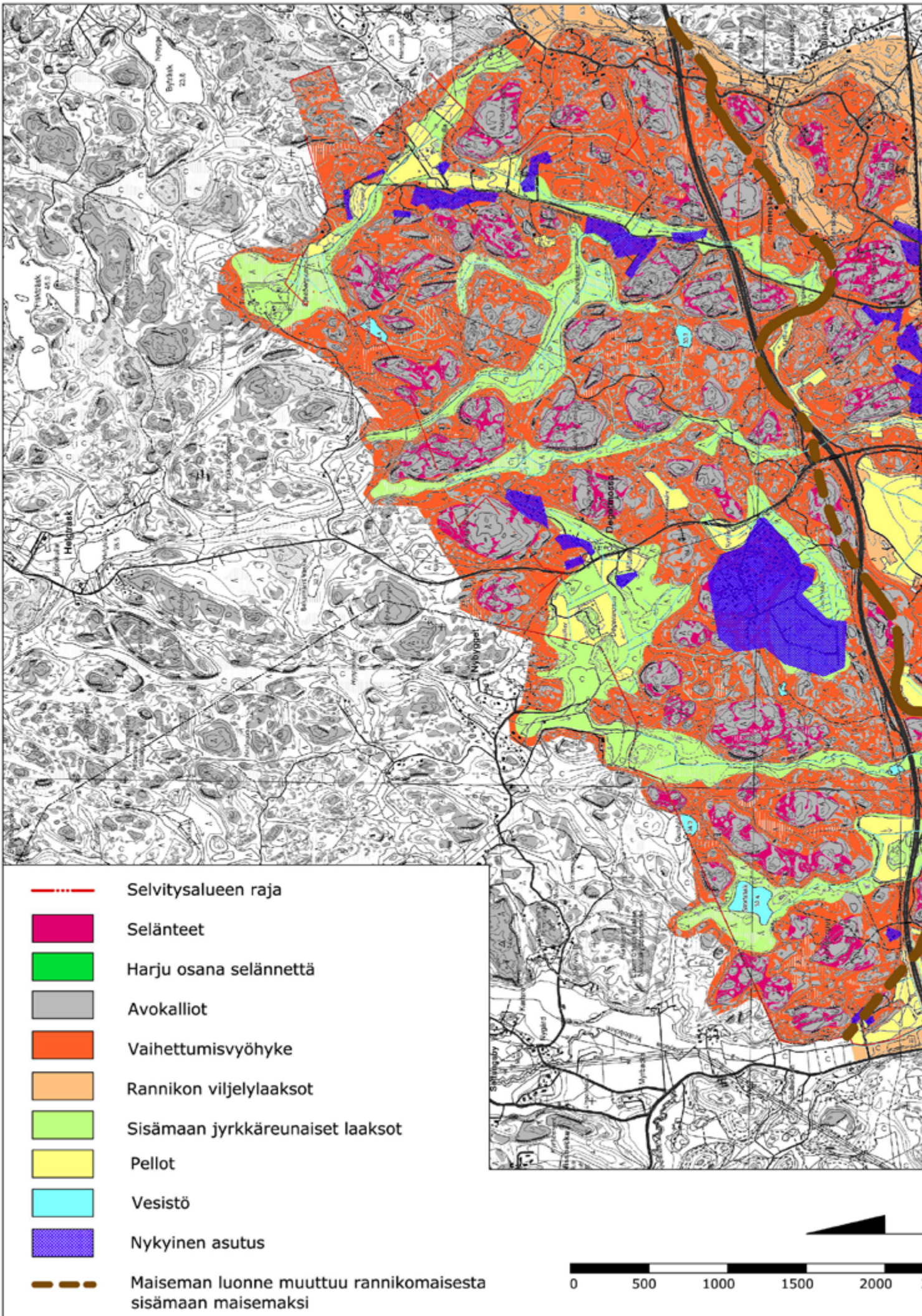
Selvitysalueen raja
Selänteet
Harju osana selännettä
Avokalliot
Vaihettumisvyöhyke
Rannikon viljelylaaksot
Sisämaan jyrkkäreunaiset laaksot
Pellot
Vesistö
Nykyinen asutus
Maiseman luonne muuttuu rannikomaisesta sisämaan maisemaksi
0
500
1000
1500
2000

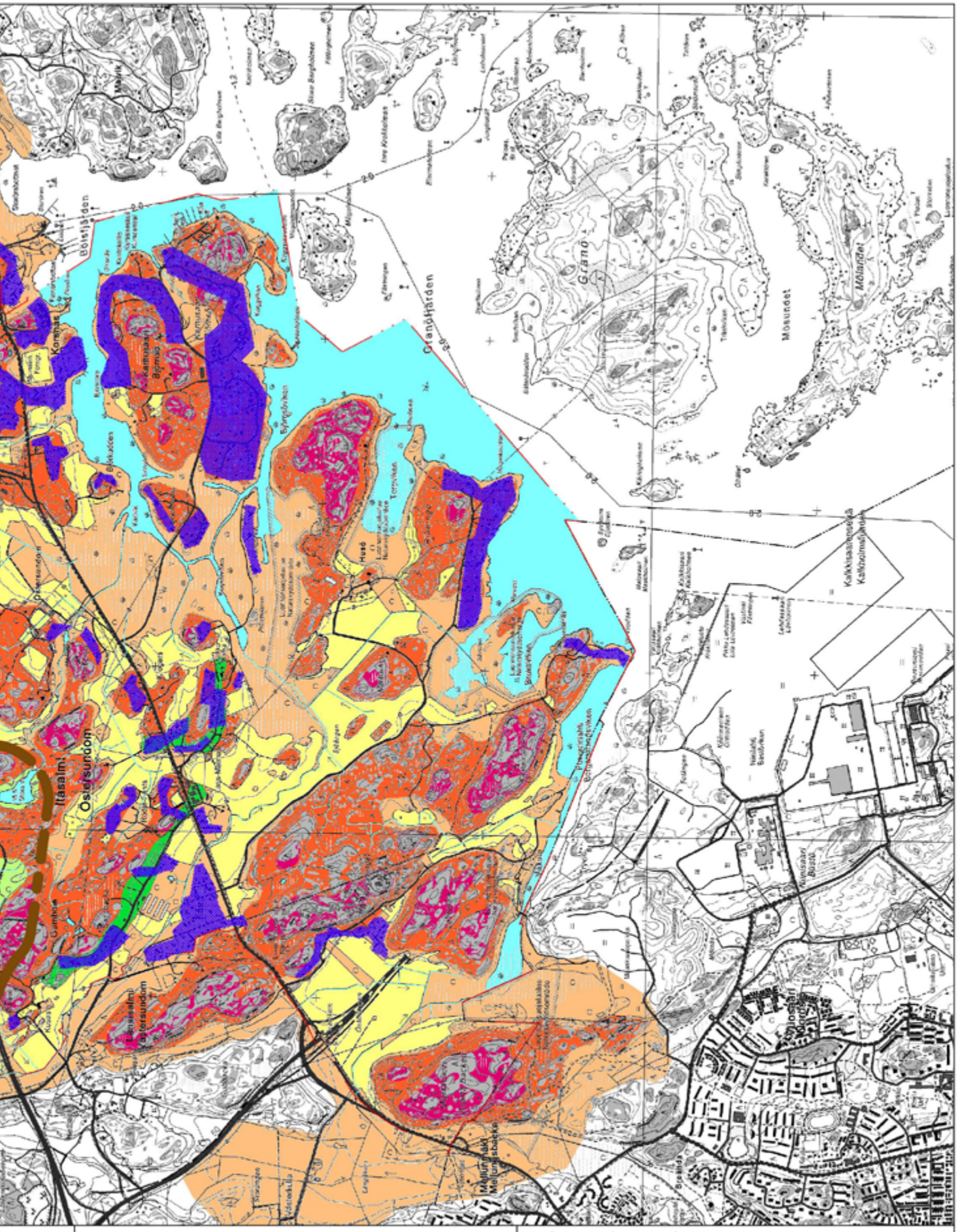

2500 m

FCG Finnish Consulting Group
Infra ja ympäristö

Helsingin kaupunki
Östersundomin alueen maisemaselvitys

Maisemarakenne PIENENNÖS

Päiväys	12.3.2009	FCG Planeko Oy
Pääsuunn.	R.Ger, E.Eitsi, M.Haikala	PL 30
Hyv.	Ulla Räihä	00611 Helsinki
		Puh. 0104095000
		www.fcg.fi

MAS 0100-D2056 901

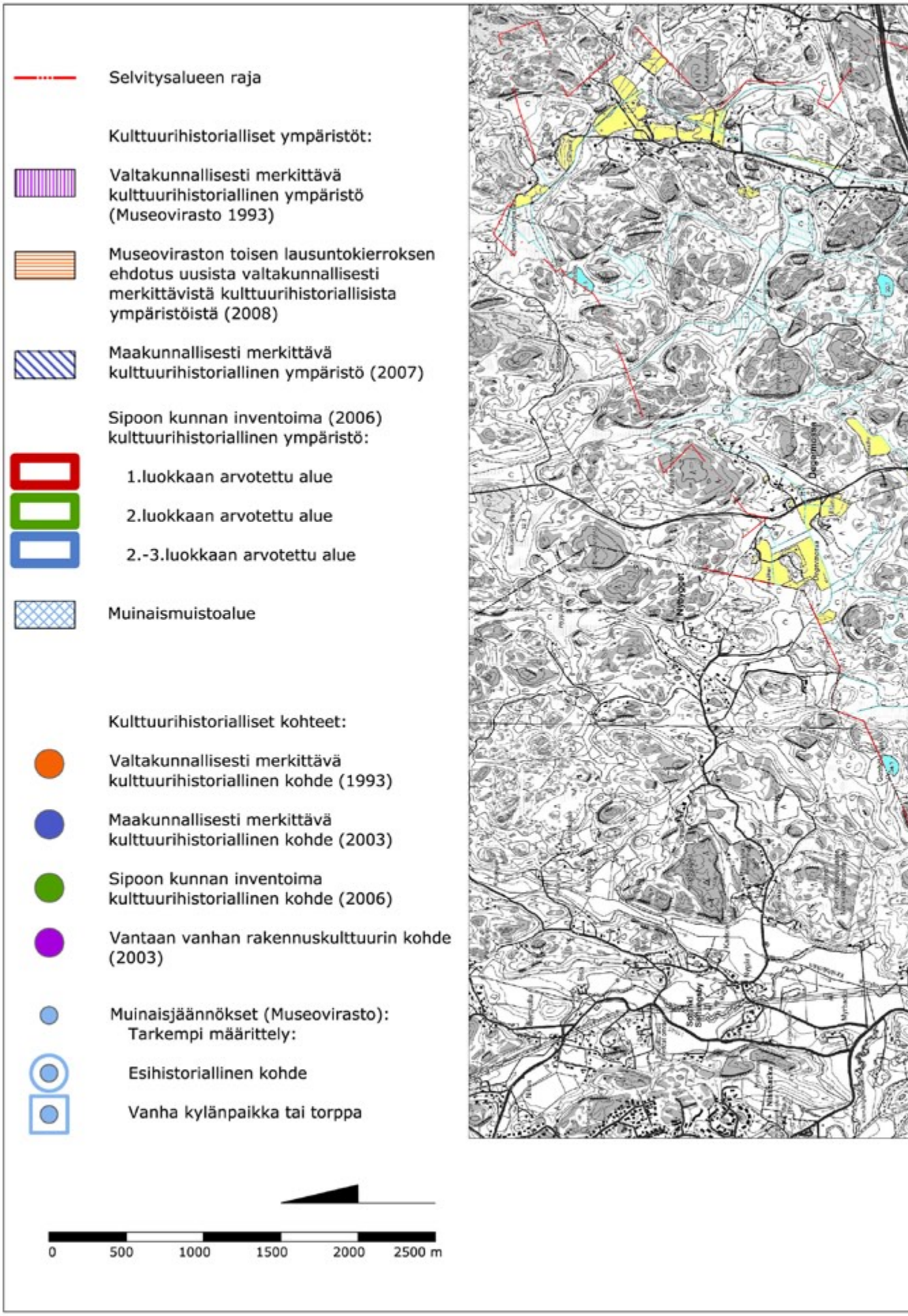
Selvitysalueen raja
Kulttuurihistorialliset ympäristöt:
Valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen ympäristö (Museovirasto 1993)
Museoviraston toisen lausuntokierroksen ehdotus uusista valtakunnallisesti merkittävistä kulttuurihistoriallisista ympäristöistä (2008)
Maakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen ympäristö (2007)
Sipoon kunnan inventoima (2006) kulttuurihistoriallinen ympäristö:
1.luokkaan arvotettu alue
2.luokkaan arvotettu alue
2.-3.luokkaan arvotettu alue
Muinaismuistoalue
Kulttuurihistorialliset kohteet:
Valtakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen kohde (1993)
Maakunnallisesti merkittävä kulttuurihistoriallinen kohde (2003)
Sipoon kunnan inventoima kulttuurihistoriallinen kohde (2006)
Vantaan vanhan rakennuskulttuurin kohde (2003)
Muinaisjäännökset (Museovirasto):
Tarkempi määrittely:
Esihistoriallinen kohde
Vanha kylänpaikka tai torppa
0
500
1000
1500
2000
2500 m

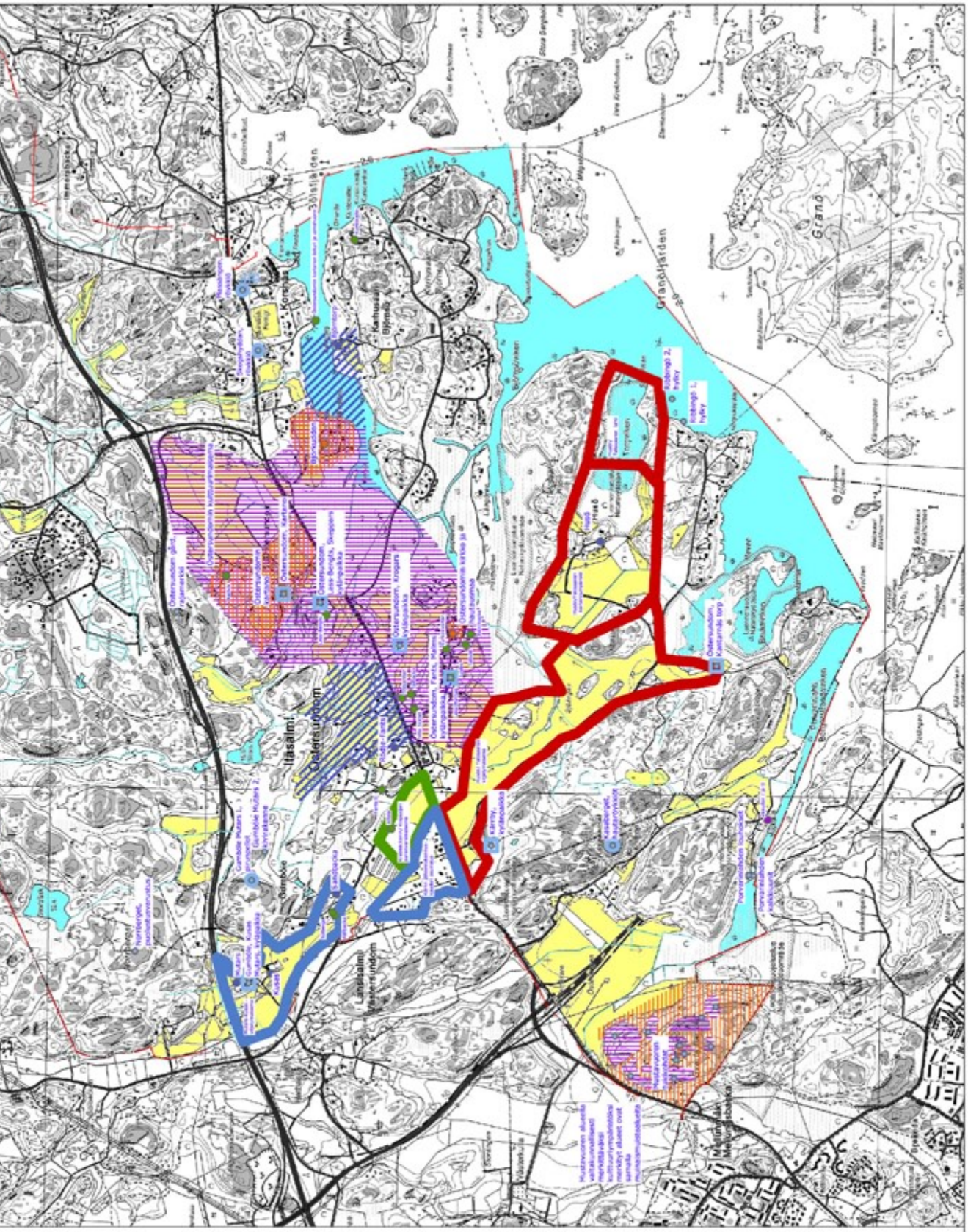

FCG Finnish Consulting Group
Infra ja ympäristö

Helsingin kaupunki
Östersundomin alueen maisemaselvitys
Kulttuurimaiseman arvot PIENENNÖS

Päiväys	12.3.2009	FCG Planeko Oy
Pääsuunn.	R.Ger, E.Eitsi, M.Haikala	PL 30
Hyv.	Ulla Räihä	00611 Helsinki
		Puh. 0104095000
		www.fcg.fi

MAS 0100-D2056 902

Sikala
Kookas tammi
Näyttäviä lehtikuusia
Kiviait
Tammi
Ku
Yksittäispuu / puurivi
Runsaspuustoinen alue
Pensasalue
Tärkeä näkymäsuunta
Umpeutuvaa kasvustoa
Kiviaita
Rauta-aita
Rakennus
Pelto
Vesialue

FCG Finnish Consulting Group
Infra ja ympäristö

Helsingin kaupunki
Östersundomin alueen maisemaselvitys
Kulttuurimaisema - kohdeinventointi 1 : 2 000
Östersundomin kartano

Päiväys	12.3.2009	FCG Planeko Oy PL 30 00611 Helsinki Puh. 0104095000 www.fcg.fi
Pääsuunn.	R.Ger, E.Eitsi, M.Haikala	
Hyv.	Ulla Räihä	

MAS 0100-D2056 903

Hopeapajukujanne
Mänty
Mäntyjä
Katajia
Mäntyjä
Kivimuuri
Yksittäispuu / puurivi
Runsaspuustoinen alue
Pensasalue
Tärkeä näkymäsuunta
Kivimuuri
Umpeen kasvanut alue
Rakennus
Pelto
Vesialue

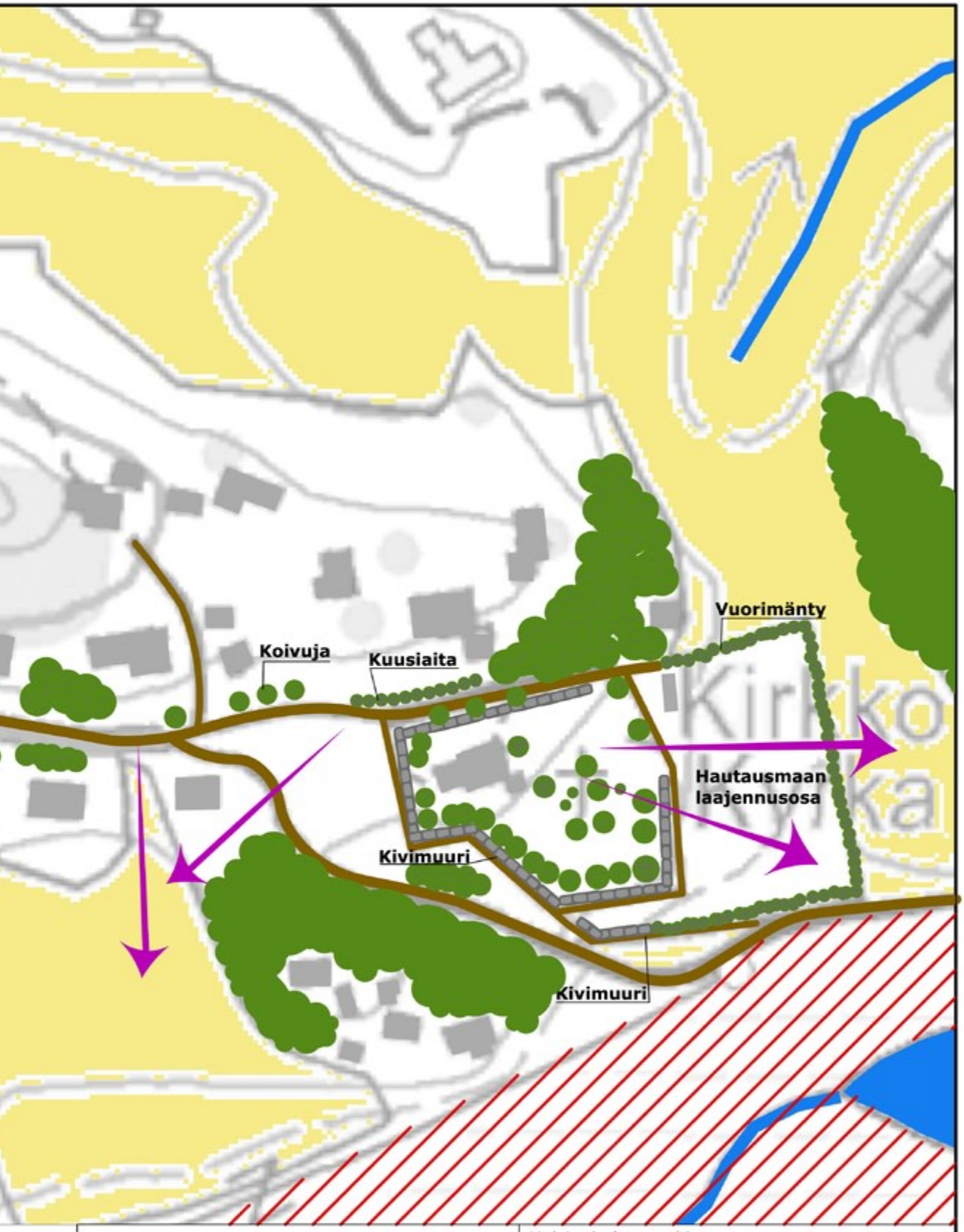

FCG Finnish Consulting Group
Infra ja ympäristö

Helsingin kaupunki
Östersundomin alueen maisemaselvitys
Kulttuurimaisema - kohdeinventointi 1 : 2 000
Kirkko ja Kappelintie

Päiväys 12.3.2009
Pääsuunn. R.Ger, E.Eitsi, M.Haikala
Hyv. Ulla Räihä

FCG Planeko Oy
PL 30
00611 Helsinki
Puh. 0104095000
www.fcg.fi

MAS 0100-D2056 904

Hakamainen alue
Tervaleppä
Joitakin saarnia
Tervaleppiä
Komeita mänty
vaahteroita, ko
Pysäköintialue
Kuusiaita
Vaahtera"kujanne",
harva
Kuusi
Pen
Kivit
Tervalepikkö,
entinen
hakamaa-alue
Yksittäispuu / puurivi
Runsaspuustoinen alue
Pensasalue
Tärkeä näkymäsuunta
Hakamainen alue
Kivimuuri
Aitaus
Keto
Rakennus
Pelto
Vesialue

FCG Finnish Consulting Group Infra ja ympäristö	Helsingin kaupunki Östersundomin alueen maisemaselvitys Kulttuurimaisema - kohdeinventointi 1 : 2 000 Husö
Päiväys 12.3.2009 Pääsuunn. R.Ger, E.Eitsi, M.Haikala Hyv. FCG Planeko Oy PL 30 00611 Helsinki Puh. 0104095000 www.fcg.fi	MAS 0100-D2056 905

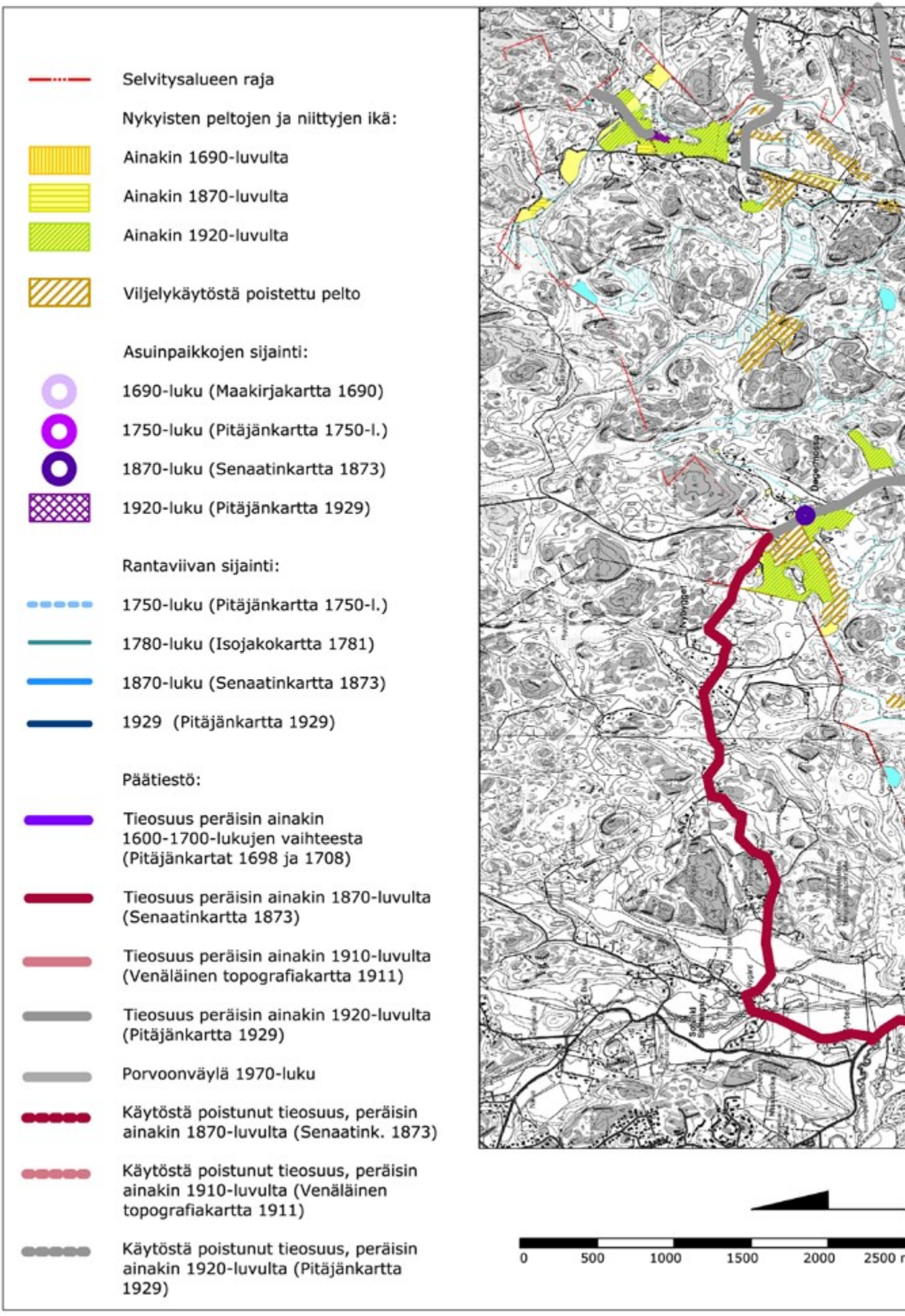
Selvitysalueen raja
Nykyisten peltojen ja niittyjen ikä:
Ainakin 1690-luvulta
Ainakin 1870-luvulta
Ainakin 1920-luvulta
Viljelykäytöstä poistettu pelto
Asuinpaikkojen sijainti:
1690-luku (Maakirjakartta 1690)
1750-luku (Pitäjänkartta 1750-l.)
1870-luku (Senaatinkartta 1873)
1920-luku (Pitäjänkartta 1929)
Rantaviivan sijainti:
1750-luku (Pitäjänkartta 1750-l.)
1780-luku (Isojakokartta 1781)
1870-luku (Senaatinkartta 1873)
1929 (Pitäjänkartta 1929)
Päätiestö:
Tieosuus peräisin ainakin 1600-1700-lukujen vaihteesta (Pitäjänkartat 1698 ja 1708)
Tieosuus peräisin ainakin 1870-luvulta (Senaatinkartta 1873)
Tieosuus peräisin ainakin 1910-luvulta (Venäläinen topografiakartta 1911)
Tieosuus peräisin ainakin 1920-luvulta (Pitäjänkartta 1929)
Porvoonväylä 1970-luku
Käytöstä poistunut tieosuus, peräisin ainakin 1870-luvulta (Senaatink. 1873)
Käytöstä poistunut tieosuus, peräisin ainakin 1910-luvulta (Venäläinen topografiakartta 1911)
Käytöstä poistunut tieosuus, peräisin ainakin 1920-luvulta (Pitäjänkartta 1929)
0
500
1000
1500
2000
2500

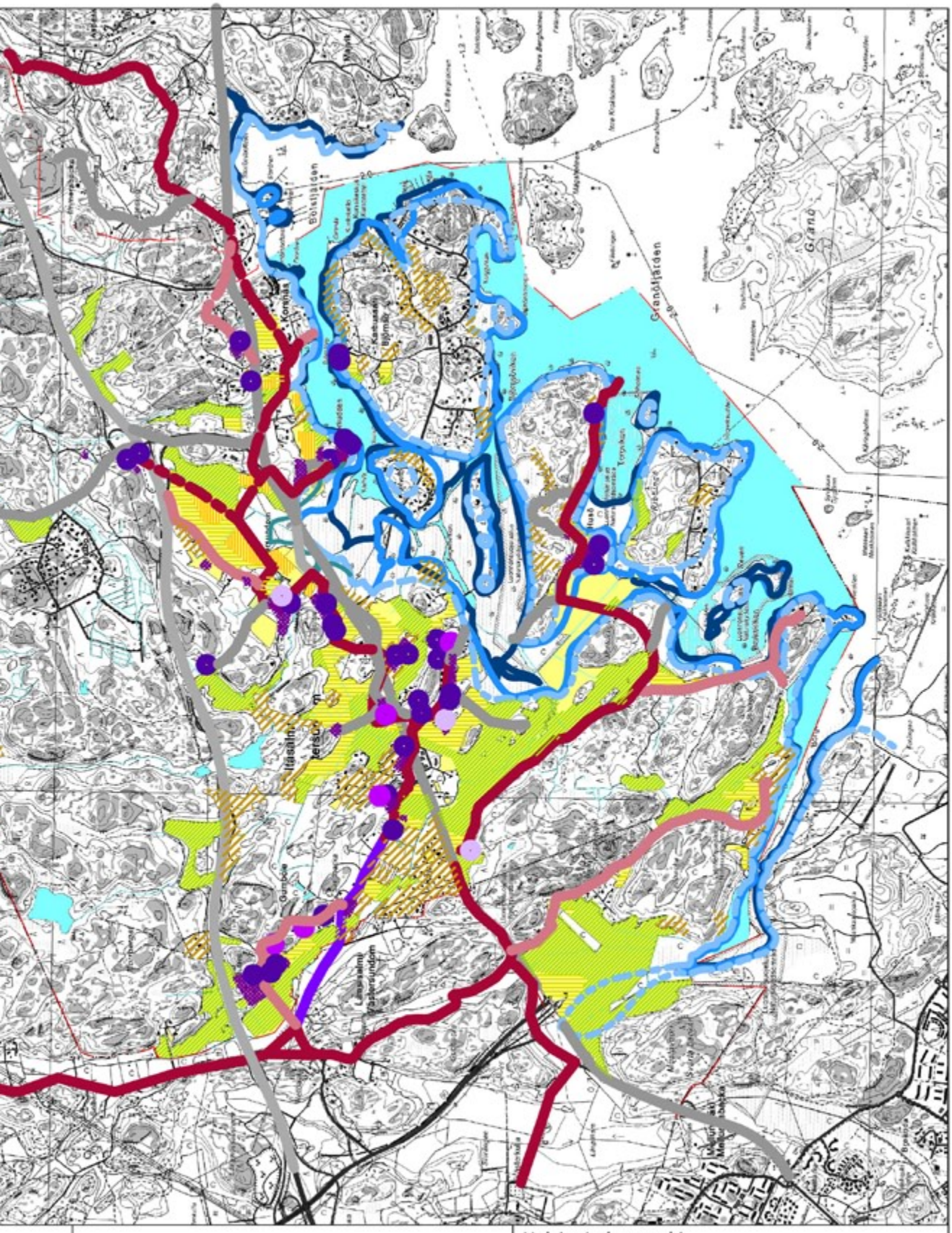

FCG Finnish Consulting Group
Infra ja ympäristö

Helsingin kaupunki
Östersundomin alueen maisemaselvitys
Maiseman kehitys

PIENENNÖS

Päiväys	12.3.2009	FCG Planeko Oy
Pääsuunn.	R.Ger, E.Eitsi, M.Haikala	PL 30
Hyv.	Ulla Räihä	00611 Helsinki
		Puh. 0104095000
		www.fcg.fi

MAS 0100-D2056 906

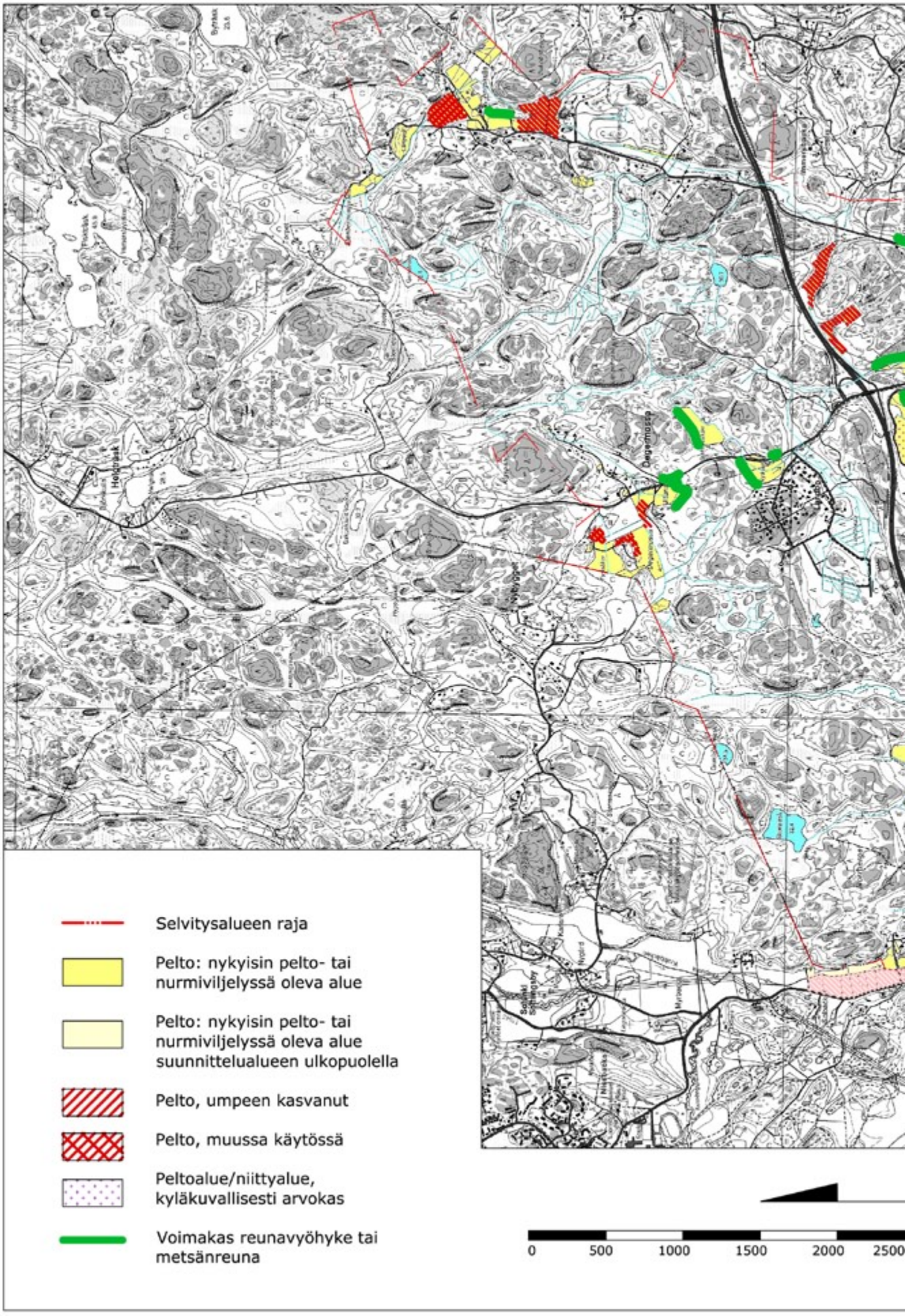
Selvitysalueen raja
Pelto: nykyisin pelto- tai nurmiviljelyssä oleva alue
Pelto: nykyisin pelto- tai nurmiviljelyssä oleva alue suunnittelualueen ulkopuolella
Pelto, umpeen kasvanut
Pelto, muussa käytössä
Peltoalue/niittyalue, kyläkuvallisesti arvokas
Voimakas reunavyöhyke tai metsänreuna
0
500
1000
1500
2000
2500

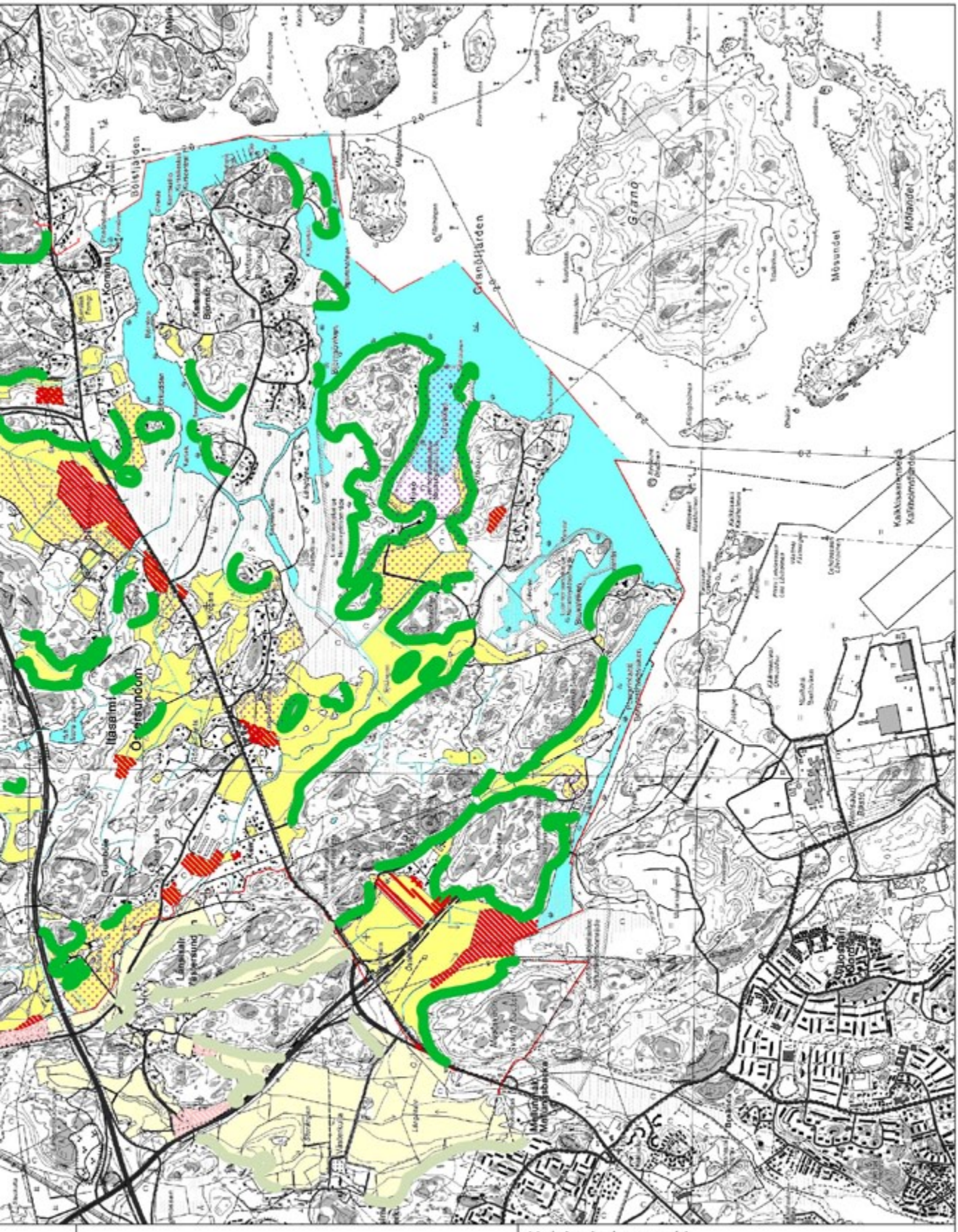

FCG Finnish Consulting Group
Infra ja ympäristö

Helsingin kaupunki
Östersundomin alueen maisemaselvitys
Viljelymaisematarkastelu

PIENENNÖS

Päiväys	12.3.2009	FCG Planeko Oy
Pääsuunn.	R.Ger, E.Eitsi, M.Haikala	PL 30
Hyv.	Ulla Räihä	00611 Helsinki
		Puh. 0104095000
		www.fcg.fi

MAS 0100-D2056 907

Selvitysalueen raja
Maisemakuvallisesti merkittävä rakennusryhmä
Voimakas reunavyöhyke tai metsänreuna
Puukujanne tai rivi
Harmoninen maisematila
Maisemaa halkova tie
Maisemaa halkova voimalinja tai muu maisemavaurio
Umpeen kasvamassa oleva pelto
Maisemaan sopimaton tieosuus
Tärkeä näkymä
Maamerkki
Solmukohta
Maisemassa erottuva kallio/ mäki
Viehättävät tieosuudet
Tiemaiseman kannalta keskeinen maisematila
Tiemaiseman kannalta merkittävä kallioleikkaus
Mahdollinen kevyenliikenteen silta
Maisemallisesti vaikuttava painanne
Suojelualue, jolla maisemallisia arvoja
0
500
1000
1500
2000
2500 m

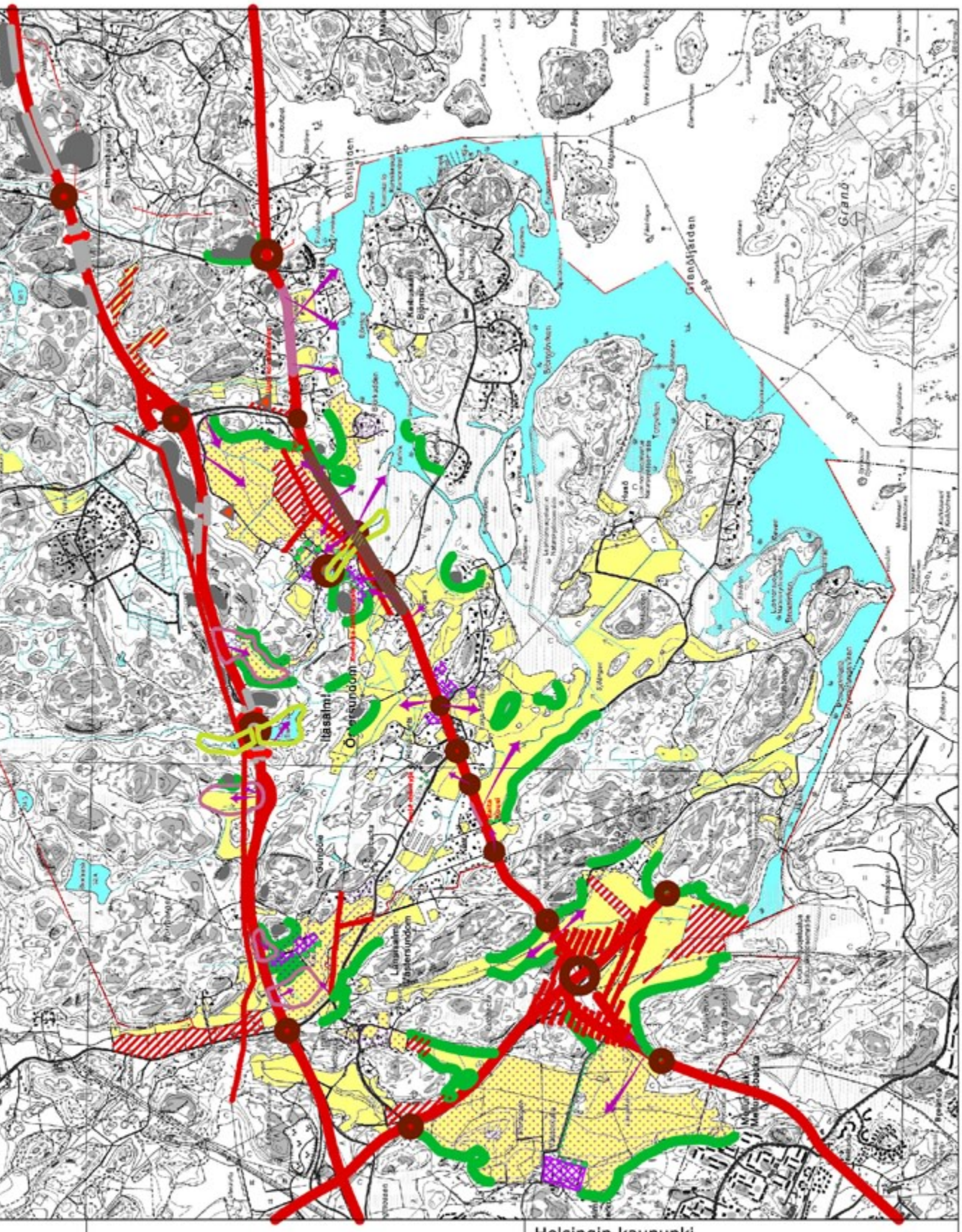

FCG Finnish Consulting Group
Infra ja ympäristö

Helsingin kaupunki
Östersundomin alueen maisemaselvitys
Maisemakuva
tiemaisema
PIENENNÖS

Päiväys	12.3.2009	FCG Planeko Oy
Pääsuunn.	R.Ger, E.Eitsi, M.Haikala	PL 30
Hyv.	Ulla Räihä	00611 Helsinki
		Puh. 0104095000
		www.fcg.fi

MAS 0100-D2056 908

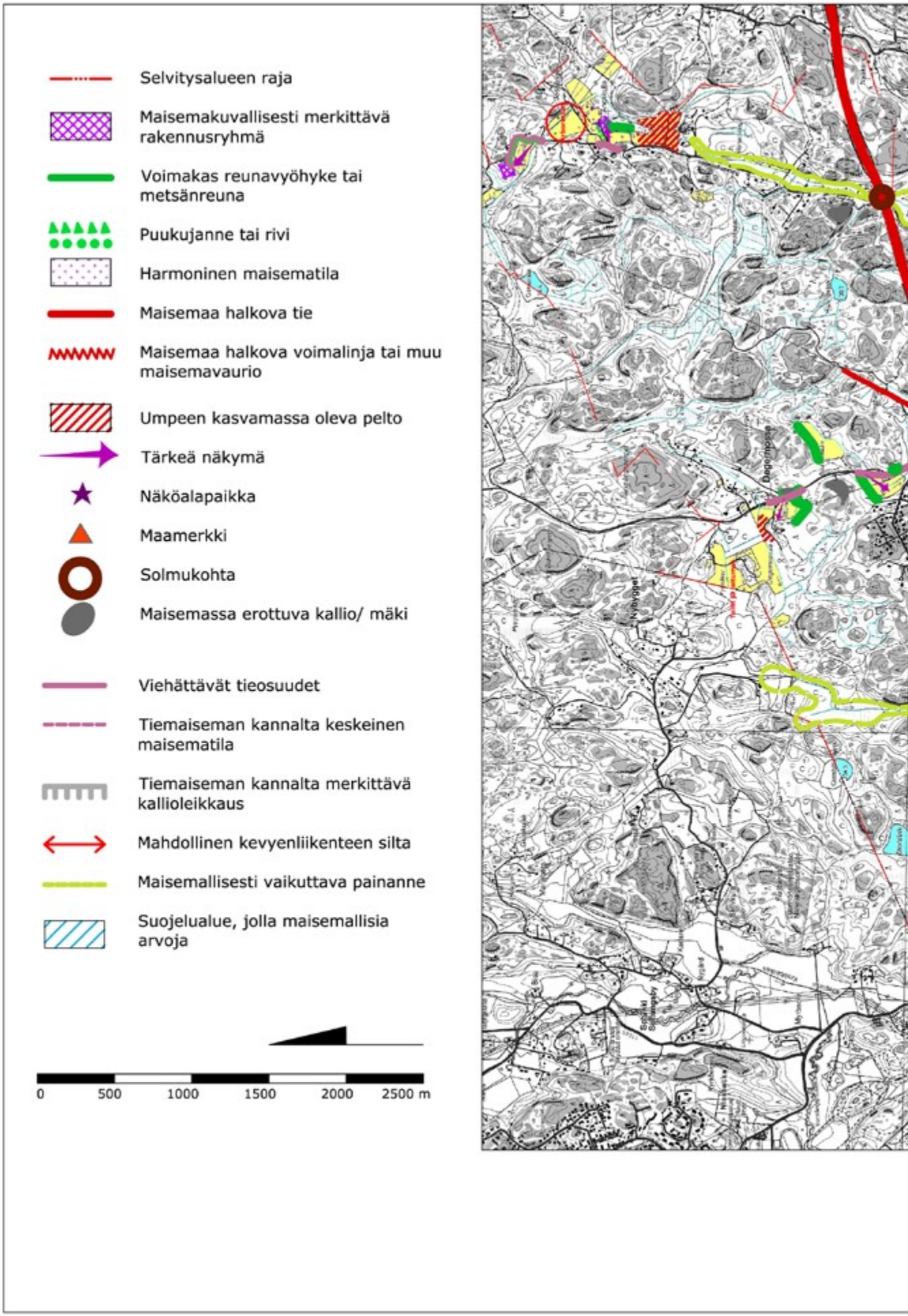
Selvitysalueen raja
Maisemakuvallisesti merkittävä rakennusryhmä
Voimakas reunavyöhyke tai metsänreuna
Puukujanne tai rivi
Harmoninen maisematila
Maisemaa halkova tie
Maisemaa halkova voimalinja tai muu maisemavaurio
Umpeen kasvamassa oleva pelto
Tärkeä näkymä
Näköalapaikka
Maamerkki
Solmukohta
Maisemassa erottuva kallio/ mäki
Viehättävät tieosuudet
Tiemaiseman kannalta keskeinen maisematila
Tiemaiseman kannalta merkittävä kallioleikkaus
Mahdollinen kevyenliikenteen silta
Maisemallisesti vaikuttava painanne
Suojelualue, jolla maisemallisia arvoja
0
500
1000
1500
2000
2500 m

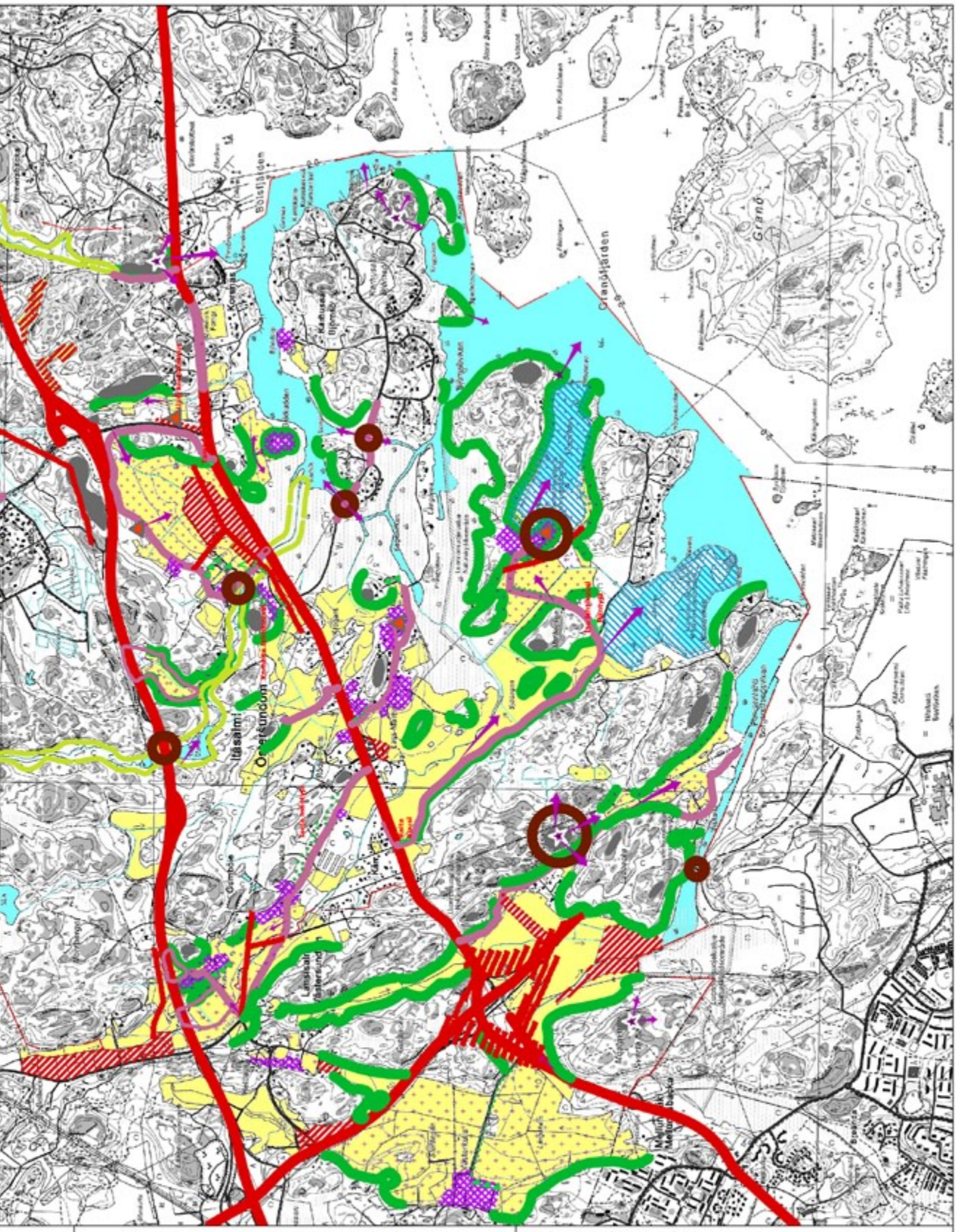

FCG Finnish Consulting Group
Infra ja ympäristö

Helsingin kaupunki
Östersundomin alueen maisemaselvitys
Maisemakuva, muut maisema-alueet
PIENENNÖS

Päiväys	12.3.2009	FCG Planeko Oy
Pääsuunn.	R.Ger, E.Eitsi, M.Haikala	PL 30
Hyv.	Ulla Räihä	00611 Helsinki
		Puh. 0104095000
		www.fcg.fi

MAS 0100-D2056 909

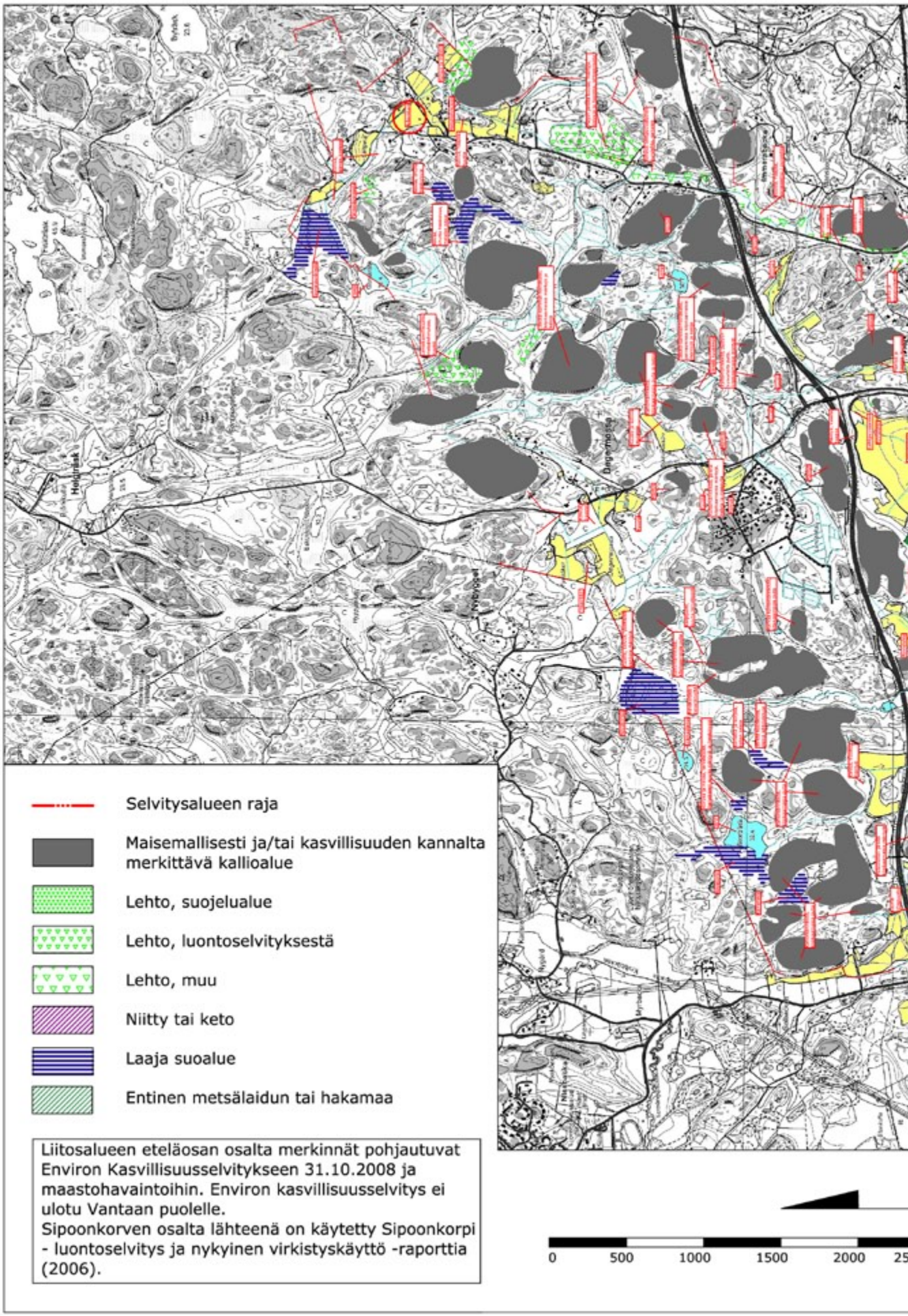
Selvitysalueen raja
Maisemallisesti ja/tai kasvillisuuden kannalta merkittävä kallioalue
Lehto, suojelualue
Lehto, luontoselvityksestä
Lehto, muu
Niitty tai keto
Laaja suoalue
Entinen metsälaidun tai hakamaa
Liitosalueen eteläosan osalta merkinnät pohjautuvat Environ Kasvillisuusselvitykseen 31.10.2008 ja maastohavaintoihin. Environ kasvillisuusselvitys ei ulotu Vantaan puolelle.
Sipoonkorven osalta lähteenä on käytetty Sipoonkorpi - luontoselvitys ja nykyinen virkistyskäyttö -raporttia (2006).
0
500
1000
1500
2000

500 m

FCG Finnish Consulting Group
Infra ja ympäristö

Helsingin kaupunki
Östersundomin alueen maisemaselvitys

Kasvillisuus PIENENNÖS

Päiväys	12.3.2009	FCG Planeko Oy
Pääsuunn.	R.Ger, E.Eitsi, M.Haikala	PL 30
Hyv.	Ulla Räihä	00611 Helsinki
		Puh. 0104095000
		www.fcg.fi

MAS 0100-D2056 910

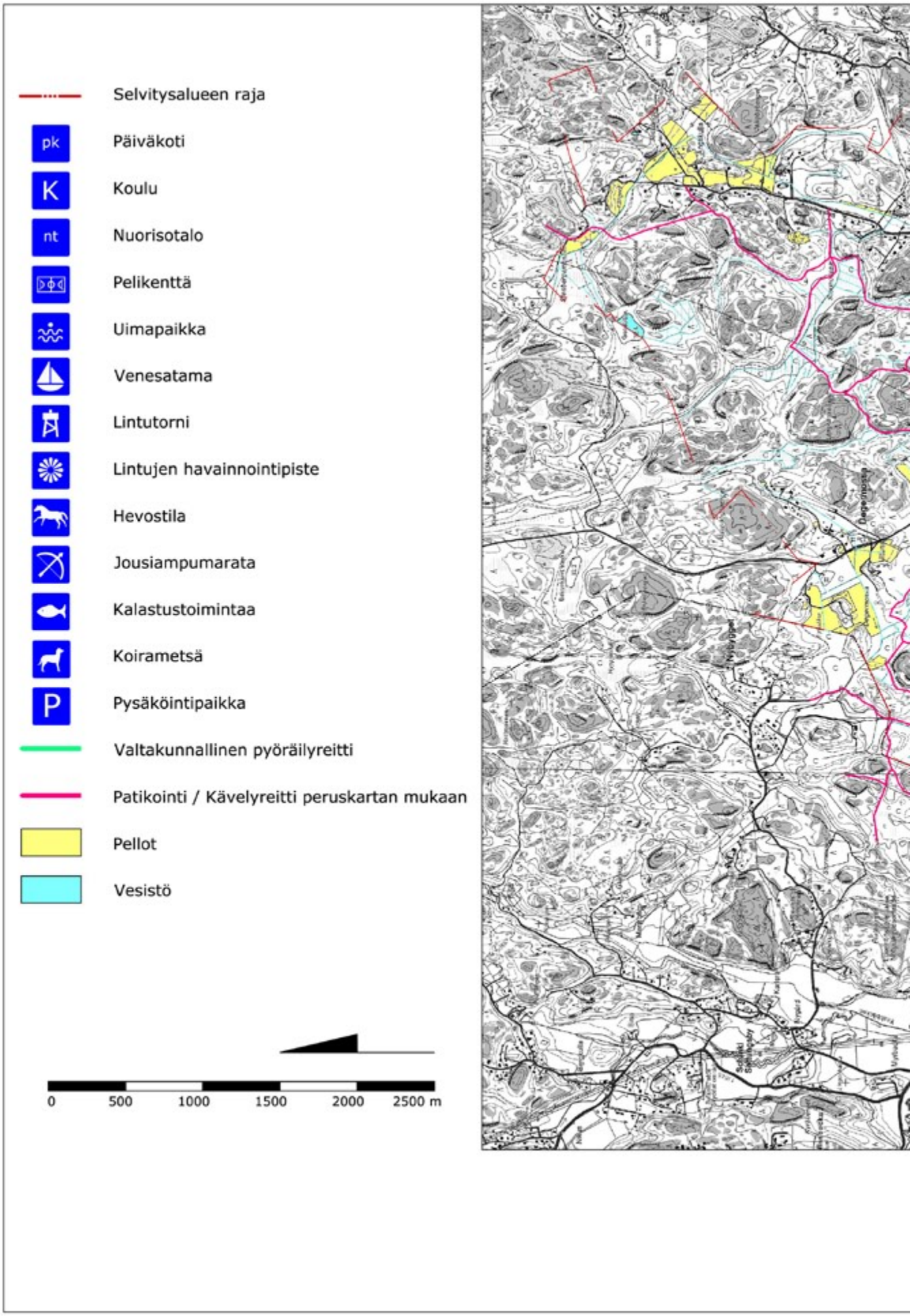
Selvitysalueen raja
pk
Päiväkoti
K
Koulu
nt
Nuorisotalo
Pelikenttä
Uimapaikka
Venesatama
Lintutorni
Lintujen havainnointipiste
Hevostila
Jousiampumarata
Kalastustoimintaa
Koirametsä
P
Pysäköintipaikka
Valtakunnallinen pyöräilyreitti
Patikointi / Kävelyreitti peruskartan mukaan
Pellot
Vesistö
0
500
1000
1500
2000
2500 m

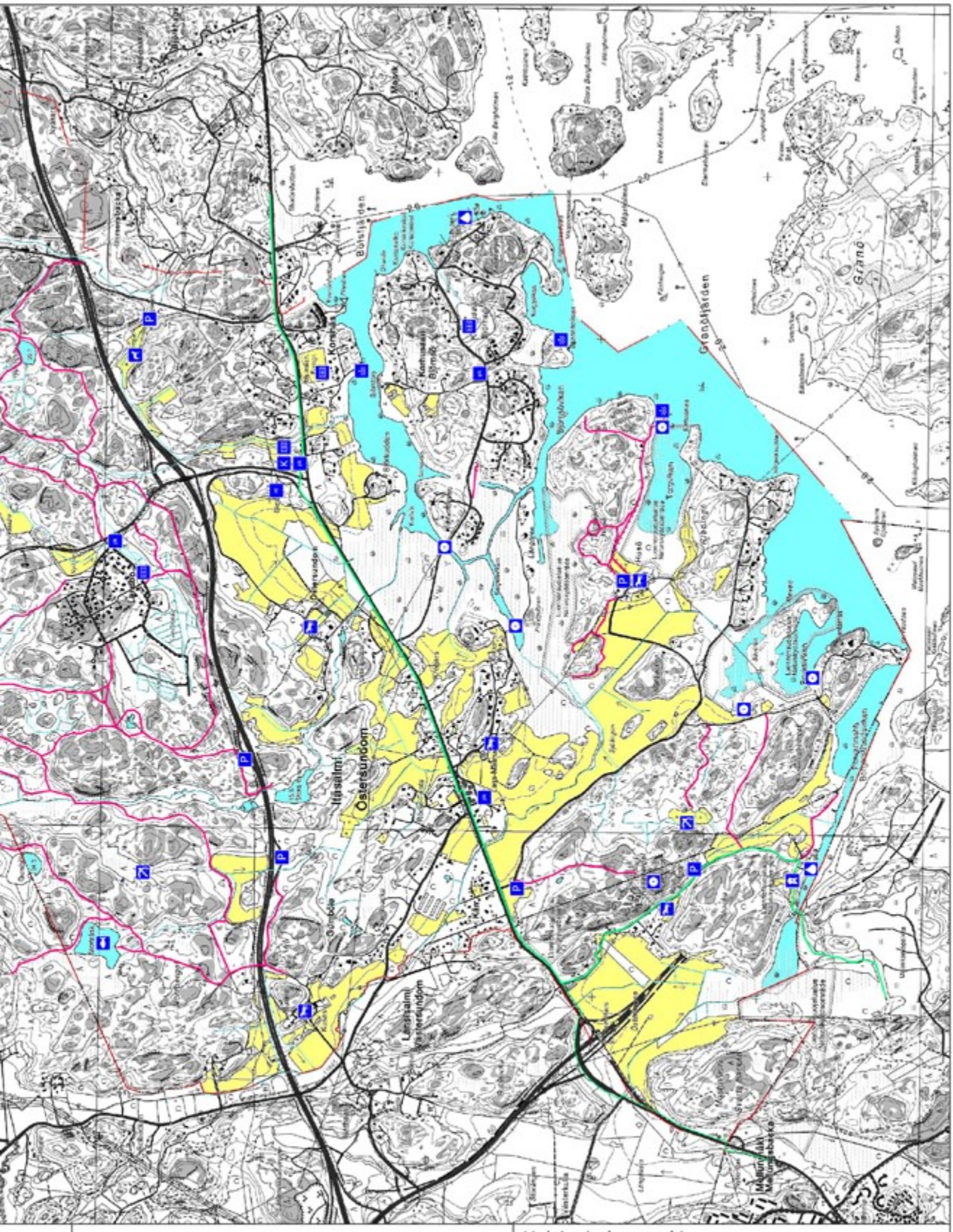

FCG Finnish Consulting Group
Infra ja ympäristö

Helsingin kaupunki
Östersundomin alueen maisemaselvitys
PIENENNÖS

Nykyinen virkistyskäyttö

Päiväys	12.3.2009	FCG Planeko Oy
Pääsuunn.	R.Ger, E.Eitsi, M.Haikala	PL 30
Hyv.	Ulla Räihä	00611 Helsinki
		Puh. 0104095000
		www.fcg.fi

MAS 0100-D2056 911

Kuvailulehti

Tekijät
Kaisa Yli-Jama, FCG Planeko Oy

Nimike
RANNIKON LAAKSOISTA METSÄYLÄNGÖLLE – OSAYLEISKAAVATASOINEN MAISEMASELVITYS ÖSTERSUNDOMIN ALUEELTA

Sarjan nimike
Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2009:2

Sarjanumero	2009:2	Julkaisuaika	1.6.2009
Sivuja	64	Liitteitä	11
ISBN	978-952-223-443-8 (nid) 978-952-223-444-5 (pdf)	ISSN	0787-9024
Kieli koko teos	FIN	Yhteenveto	FIN

Tiivistelmä
Fcg Planeko Oy:n laatimassa selvityksessä on inventoitu Sipoosta Helsinkiin liitetyn alueen nykyistä maisemakuvaa ja maisemarakennetta sekä virkistyskäyttöä. Selvityksessä on inventoitu myös alueen tielinjaukset ja niiltä aukeavat tiemaisemat. Työ pohjautuu kartta- ja ilmakuvatarkasteluihin, syys- ja lokakuussa 2008 tehtyihin maastoinventointeihin sekä aikaisempiin selvitykseen mm. alueen kulttuuriympäristöistä ja luonnosta.

Liitosalueelta on selvitetty niitä maisematekijöitä, jotka vaikuttavat oleellisesti alueen suunnitteluun. Työssä tehdään ehdotuksia alueen maiseman ja luonnonympäristön piirteiden huomioon ottamisesta ja jalostamisesta osaksi tulevaa kaupunkiympäristöä. Maisemallisista lähtökohdista vesialueiden avaaminen, yhtenäiset rantareitit sekä arvokkaita vanhoja rakennuksia ja maiseman rytmiä korostava kaupunkirakenne on toivottava.

Liitosalue on rannikkoseudulle tyypillistä monivivahteista viljeltyä pelto- ja purolaaksojen rytmittämää alavaa maisemaa, joka muuttuu Porvoonväylän pohjoispuolella kallioiseksi ja jyrkkäpiirteiseksi metsäselänteeksi. Sipoonkorven maisemaa hallitsevat kallioiset lakimetsät ja jyrkkärinteiset painanteet. Muutokset rantaviivassa ovat viime vuosisatojen aikana vaikuttaneet merkittävästi alueen luonteeseen. Ennen merenä aaltoilleet kapeat salmet ovat nyt peltoa ja ruovikkoa. Sipoon liitosalueen maiseman arvot perustuvat alueen pitkään kulttuurihistoriaan, viljelymaisemaan, pienipiirteiseen saaristoa muistuttavaan maisemarakenteeseen, meren läheisyyteen, jylhiin kallioselänteisiin sekä useisiin yksittäisiin hienoihin maisematiloihin.

Asiasanat
HELSINKI, ÖSTERSUNDOM, MAISEMARAKENNE, MAISEMAKUVA, LIITOSALUE

Sarjassa aikaisemmin julkaistu:

2009:1 Lounais-Sipoosta Helsinkiä – Maaseudusta kaupunkia. Sosiokulttuurinen selvitys liitosalueesta

ISSN 1458-9664
ISBN 978-952-223-443-8 (nid.)
ISBN 978-952-223-444-5 (PDF)